

Kind in de stad: het gebruik en de beleving van de ruimte

Kind geografie in de stadswijk Bottendaal

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen,

Radboud Universiteit Nijmegen

Augustus 2016

Lisa Harbers

Kind in de stad: het gebruik en de beleving van de ruimte

Kind geografie in de stadswijk Bottendaal

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Managementwetenschappen

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Auteur: Lisa Harbers, L.M. (Lisa), s4377400

Begeleider: Korrie Melis

Nijmegen, augustus 2016

Aantal woorden hoofdtekst: 18.500

Voorwoord

Deze scriptie geldt als afsluiting van de bachelor opleiding geografie, planologie en milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Deze opleiding rond ik dan ook bij deze met plezier af.

Voor het schrijven van deze scriptie wil ik allereerst mijn begeleider Korrie Melis bedanken, die mij heeft geholpen in het schrijfproces. Daarnaast wil ik mijn ouders en vrienden bedanken voor de mentale steun die ze me hebben geboden in moeilijke momenten.

Als laatste wil ik Lisa Karsten en alle kinderen bedanken die hebben meegewerkt aan dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
1.1	Projectkader	1
1.2	Relevantie	5
1.3	Doel- en vraagstelling	6
1.4	Onderzoeksmodel	8
1.5	Casus	8
1.6	Leeswijzer	9
2.	Theoretisch kader	10
2.1	Beleefde ruimte	10
2.3	Kindgeografie	13
2.4	Ruimtes voor kinderen	14
2.5	Ruimte en plaats, 'space and place'	15
2.6	Mobiliteit van kinderen	16
2.7	Gebruik van de ruimte	17
2.8	Beleving van de ruimte	18
2.9	Conceptueel model	19
3.	Methodologie	20
3.1.	Onderzoek met kinderen	20
3.1.1	Werken met kinderen	20
3.1.2	Leeftijd	21
3.2	Onderzoeksstrategie	21
3.4	Beantwoording van de deelvragen	23
3.5	Dataverzameling, werkwijze en analyse	23
3.6	Vooronderzoek en pilotstudy	29
4.	Analyse	30
4.1	De fysieke en sociale structuur van Bottendaal	30
4.1.1	Fysieke opbouw	30
4.1.2	Sociale opbouw	34
4.1.3	Functies	36
4.1.4	Aandachtspunten vanuit de bewoners	38
4.1.5	Observatie	39
4.2	Het gebruik door kinderen in Bottendaal	44
	De plekken	44
	Verklaring voor ruimtegebruik	45

4.3 De beleving van kinderen in Bottendaal	48
De mental maps.....	48
4.4 Conclusies uit de analyse.....	53
5. Conclusie en discussie	55
5.1 Conclusie	55
5.2 Discussie	56
6. Literatuurlijst	59
7. Bijlages.....	64
7.1 Interview guide kinder interviews.....	64
7.2 Interview guide Lisa Karsten.....	65

Samenvatting

Jane Jacobs schreef in 1961 over de 'death and life of great American cities'. In dit boek haalde ze aan dat planners meer moeten kijken naar wat burgers echt willen en nodig hebben, in plaats van wat planners zelf denken dat burgers willen. Het boek van Jacobs was een reactie op de planningsfouten die werden gemaakt bij stedelijke ontwikkeling. Jacobs noemde de fouten 'the systematic destruction of potentially healthy cities' (Jacobs, 1961). Hiermee bedoelde ze te zeggen dat plannen die vanaf de tekentafel werden gemaakt niet werkten in de samenleving.

Lefebvre gaat in zijn boek 'The production of space' (1991) hierop in. Lefebvre (1991) zegt: "What we are concerned with, then, is the long history of space, even though space is neither a 'subject' or an 'object' but rather a social reality – that is to say, a set of relations and forms." Hiermee bedoeld hij te zeggen dat een plek of ruimte niet van één kant kan worden bekeken. Een ruimte is dan ook niet alleen een 'object', maar een sociaal product. Mensen maken een plek, hechten er waarde aan en hebben er een gevoel bij. Een bankje is nooit een bankje op zichzelf. Dit bankje staat wellicht op dat leuke pleintje met een fijne sfeer, waardoor het bankje meer betekenissen krijgt voor mensen. Een ruimte kan worden geanalyseerd op de manier waarin Lefebvre onderscheidt maakt tussen conceived, perceived en lived space. Hierbij is er een duidelijke scheidingslijn te herkennen tussen de ideeën die de planner heeft bij het ontwerpen van de wijk (conceived space), hoe de wijk er uit ziet en waarneembaar is (perceived space) en de ervaringen die de bewoners bij de wijk hebben (lived space). De lived space is vaak onderbelicht en planners weten er onvoldoende vanaf (Lefebvre, 1991). Kinderen kunnen vanuit deze benadering dus andere ervaringen bij een plek hebben dan dat er bedoeld is door de planners. In dit onderzoek is er ten eerste gekeken naar de conceived space, de ruimte zoals de gemeente die bedenkt. Daarna de perceived space, de ruimtelijke patronen van het kind, en de lived space, hoe het kind de ruimte beleeft, ervaart en gebruikt.

Vanuit de conceived space kan er worden gezegd dat de geplande ruimte in Bottendaal redelijk veel voorzieningen heeft voor kinderen. Deze zijn dan ook speciaal gepland voor kinderen. Dit laat zien dat de gemeente Nijmegen vanuit hun beoogde visie voor Bottendaal aandacht heeft voor kinderen en hun welzijn. De fysieke ruimte van Bottendaal heeft veel invloed op het gebruik en de beleving van de kinderen. Dit komt in de perceived en lived space aan bod.

De perceived space is de geobserveerde ruimte van Bottendaal. Vanuit de analyse is gekomen dat er veel kinderen zijn die gebruik maken van de ruimtes voor kinderen, vanuit de conceived space, maar dat er ook plekken zijn die minder worden bezocht. Speeltuin het 'Kraaiennest' is erg populair onder de kinderen. Dit komt waarschijnlijk omdat er veel speeltoestellen aanwezig zijn en de kinderen dat erg leuk vinden. De kleine speeltuintjes in de wijk, die tussen de woonblokken liggen, worden

daarentegen een stuk minder bezocht. De kinderen hebben hier wellicht minder behoefte aan, en hebben al genoeg aan de speelplekken die er al zijn. Het voetbalveld in de Spoorkuil is vooral populair bij jongens, en dan vooral ook wat oudere jongens die niet meer onder de categorie 'kind' vallen. Dit kan wellicht worden verklaard doordat jongens vaak ook voetballen bij een lokale voetbalclub. In de straten van Bottendaal spelen relatief weinig kinderen, iets wat in eerste instantie niet klopt met wat er in de literatuur stond; dat kinderen voor een groot deel van hun tijd buiten op straat spelen. Dit kan wellicht worden verklaard door de vele auto's die ook staan geparkeerd langs de stoepen en op binnenpleinen. Daarnaast wordt het Thiemepark niet heel druk bezocht door kinderen. Een mogelijke verklaring hiervoor is gezien in de observatie; dat er veel hangjongeren en studenten gebruik maken van het park. Dit kan de kinderen wellicht afschrikken.

Als laatste wordt de lived space behandeld. De beleving van de wijk wordt beoordeeld aan de hand van de waardering die de kinderen hebben laten blijken. De kinderen gebruiken de openbare ruimte vrij intensief. Ze komen op veel verschillende plekken in de wijk en gebruiken daarnaast niet alleen de ruimten speciaal bedoeld voor kinderen. De meeste kinderen waarderen de ruimte positief en zijn tevreden met hun leefomgeving in Bottendaal. Ze zijn veelal positief over plekken waar ze komen in de wijk, wat betekent dat de wijk Bottendaal over het algemeen kan worden gezien als een goede plek voor kinderen.

1. Inleiding

1.1 Projectkader

Jane Jacobs schreef in 1961 over de 'death and life of great American cities'. In dit boek haalde ze aan dat planners meer moeten kijken naar wat burgers echt willen en nodig hebben, in plaats van wat planners zelf denken dat burgers willen. Het boek van Jacobs was een reactie op de planningsfouten die werden gemaakt bij stedelijke ontwikkeling. Jacobs noemde de fouten 'the systematic destruction of potentially healthy cities' (Jacobs, 1961). Hiermee bedoelde ze te zeggen dat plannen die vanaf de tekentafel werden gemaakt niet werkten in de samenleving. In de Nederlandse planologie werd in de jaren 1990 lang een grootschalige aanpak gehanteerd. Dit was een planningstraditie waar beleidsmakers vertrouwd mee waren (PBL, 2012). Dat zij daar vertrouwd mee waren liet zich blijken in de planningsprojecten die werden opgezet. De planningstraditie hield in dat er vaak grote projecten werden gepland, zoals industrieterreinen, maar ook grote woonlocaties. Dit kon, omdat er in de jaren 1990 veel economische groei was en kapitaal om veel te plannen en te bouwen (PBL, 2012). Maar, door de economische crisis die in 2008 intrad werd het financieren van grote projecten heel lastig (PBL, 2012). Volgens De Zeeuw (2011) werkt in tijden van crisis een grootschalige aanpak van plannen niet. De manier van aanpak in planningsprocessen veranderde daarom enigszins naar een kleinere schaal (PBL, 2011). Die kleinschalige aanpak uitte zich in onder andere in het stimuleren van burgerparticipatie. Het idee ontstond meer in meer in Nederland dat de overheid niet alles zelf kon en wilde beslissen voor de burgers. Burgerparticipatie werd steeds populairder in de Nederlandse politiek, toen Mark Rutte in 2013 aanhaalde dat de tijd rijp was voor een participatiesamenleving (Van Houwelingen et al., 2014). 'Burgerparticipatie is een manier van beleidsvoering waarbij burgers (al dan niet georganiseerd in maatschappelijke organisaties) direct of indirect bij het lokale beleid betrokken worden om door middel van samenwerking tot de ontwikkeling, uitvoering en/of evaluatie van beleid te komen' (Instituut voor Publiek en Politiek, in Dinjens 2010: 6). Naast het begrip 'burgerparticipatie' ontstond het 'burgerinitiatief'. In het geval van het 'burgerinitiatief' is niet de overheid de initiatiefnemer maar de burger zelf. Blom et al. (2011) geven de volgende omschrijving van het burgerinitiatief: 'Een initiatief van één of meer burgers dat onverplicht wordt opgestart ten behoeve van anderen of de samenleving' (Blom et al., 2011, in Van Houwelingen et al., 2014). Burgerparticipatie en burgerinitiatieven worden binnen gemeentes al goed gestimuleerd (Van Houwelingen et al., 2014), echter leunen ze vooral op de participatie van volwassenen. De laatste jaren komt steeds meer naar voren dat ook de participatie van kinderen in ruimtelijke planning juist ook erg belangrijk is. In de

volgende alinea's wordt opbouwend gewerkt naar het belang van kinderopparticipatie in het ruimtelijk beleid en wat de daarbij horende 'kind geografie' daar aan kan bijdragen.

Stadsgeograaf Lia Karsten is een van de auteurs veel over kinderen in de stad schreef. In de hedendaagse samenleving is het leven in de stad erg in trek bij jonge gezinnen (Karsten, 2014). Waar het leven dichtbij het stadscentrum lang niet populair was, is er de laatste jaren een 'renaissance' gaande (Karsten, 2014). Tot het eerste decennium van de 21^e eeuw had de stad een afstotende werking op gezinnen. Maar de ontwikkeling laat zien dat daarna het vertrek van gezinnen uit de stad sterk is afgenomen (PBL, 2015). Zeker niet alle gezinnen blijven in de stad, maar er is volgens Boterman en Karsten (2015) meer een differentiatie van woonvoorkeuren van gezinnen. Dit betekent dat de sociaaleconomische status van ouders veel bepaald over hun woonwensen en uiteindelijke woonlocatie. Vooral gezinnen met veel cultureel kapitaal blijven in de stad wonen, en zijn ook op zoek naar stedelijke voorzieningen; zoals bijzondere winkels, uitgaansgelegenheden, theaters en musea (Boterman & Karsten, 2015). In de jaren 1990 vond al 'upgrading' van de stad plaats, wat inhield dat wijken dicht bij het stadscentrum mensen aantrok met een hoger inkomen, waardoor er (nieuwe) huizen werden gebouwd en opgeknapt met als gevolg dat de wijken een nieuwe impuls kregen op het gebied van voorzieningen. Dit zorgde er uiteindelijk voor dat de waarde van het vastgoed steeg en het wonen dichtbij de stad duur werd en nu nog steeds is (Karsten, 2014).

In eerste instantie kwamen in de binnenstedelijke wijken vooral yuppen (young urban professionals) wonen. Yuppen zijn hoogopgeleide jong volwassenen met een goede baan (Boterman, 2012). Door hun hoge inkomens konden ze zich een huis in de binnenstedelijke wijken veroorloven, wat gentrificatie processen op gang bracht. Glass (1964) beschreef het als de opkomst van de urban gentry. Hierbij werden oude en vervallen stadswijken herontdekt en geherwaardeerd door de middenklasse en verlieten de oorspronkelijke bewoners de arbeiderswoningen. De nieuwe generatie yuppen; de yupps: young urban professional parents (Karsten, 2014), zijn yuppen met kinderen. Zij combineren hun carrière in de stad met een gezinsleven. Volgens Boterman (2012) willen yupps een stedelijk leven, en tegelijkertijd ook rust en veiligheid voor hun kinderen.

In de planning van stedelijke ruimten werd traditioneel wel aan kinderen gedacht, in de vorm van het plannen van speeltuintjes en schoolpleinen. Maar, deze bedachte speelplekken houden kinderen binnen een bepaalde 'fence' (Cele, 2006). Deze fence houdt in dat kinderen binnen een bepaald kader gehouden worden van ruimtegebruik, dat zij alleen maar (mogen) spelen in speciaal voor hen bestemde plekken. Maar, kinderen gebruiken net als volwassen de gehele ruimte. Volgens Spencer en Blades (2006) zijn plaatsen bedacht voor kinderen niet per se vóór kinderen. Kinderen spelen ook

op stoepen en straten. Hiermee wordt bedoeld dat ruimtegebruik van kinderen veel complexer is dan planners denken of waar ze voor ontwerpen.

Lefebvre gaat in zijn boek 'The production of space' (1991) in op die frictie hiertussen. Lefebvre (1991) zegt: "What we are concerned with, then, is the long history of space, even though space is neither a 'subject' or an 'object' but rather a social reality – that is to say, a set of relations and forms." Hiermee bedoeld hij te zeggen dat een plek of ruimte niet maar van één kant kan worden bekeken. Een ruimte is dan ook niet alleen een 'object', maar is een sociaal product. Mensen maken een plek, hechten er waarde aan en hebben er een gevoel bij. Een bankje is nooit een bankje op zichzelf. Dit bankje staat wellicht op dat leuke pleintje met een fijne sfeer, waardoor het bankje meer betekenissen krijgt voor mensen. Een ruimte kan worden geanalyseerd op de manier waarin Lefebvre onderscheidt maakt tussen conceived, perceived en lived space. Hierbij is er een duidelijke scheidingslijn te herkennen tussen de ideeën die de planner heeft bij het ontwerpen van de wijk (conceived space), hoe de wijk er uit ziet en waarneembaar is (perceived space) en de ervaringen die de bewoners bij de wijk hebben (lived space). De lived space is vaak onderbelicht en planners weten hier onvoldoende van (Lefebvre, 1991). Kinderen kunnen vanuit deze benadering dus andere ervaringen bij een plek hebben dan dat er bedoeld is door de planners.

De wereld van een kind bestaat uit alle plekken waar zij komen zoals; hun huis, school, straat, de bushalte, sportclubs en speelplekken en zij hebben een mentale beleving van deze plekken. Maar, stadsontwikkelaars en planners nemen de beleving en het gebruik van kinderen vaak niet mee in hun beslissingen (Freeman & Tranter, 2011). In een eerder onderzoek gedaan door Freeman en Aitken-Rose (2005) zeiden planners dat zij kinderen alleen in acht namen bij processen omtrent het plannen van bijvoorbeeld speeltuintjes; recreatieve doeleinden. Dit omdat dit altijd zo was geweest, en zij ook geen weet hadden van de beleving van het kind. Volgens Freeman en Aitken-Rose (2005) worden kinderen, net als volwassenen, beïnvloed in hun gedrag en gevoel bij plekken, en gebruiken de ruimte ook net als volwassenen. Daarom is het belangrijk dat kinderen bij alle planningsprocessen in acht worden genomen, want ook zij gebruiken de stad als een geheel (Freeman & Tranter, 2011). Planningsprocessen verlopen nu volledig vanuit een gemeente, en steeds vaker ook met inbreng van burgers. Maar, kinderen worden vaak nog buiten beschouwing gelaten. Ook Ward (1978) vond dat de omgeving moet worden ontworpen rekening houdende met de behoeftes van het kind; "I want a city where children live in the same world as I do" (Ward, 1978, p.204).

Overheidsinstanties zijn echter nog niet zo heel veel bezig met ruimtelijk beleid speciaal voor kinderen, zoals eerder genoemd. Volgens Karsten (2014) zijn er al buurten die zich specialiseren in

het bedienen van nieuwe stedelijke gezinnen met bijvoorbeeld yogalessen voor kinderen bij de sportschool en de aanleg van nieuwe speeltuintjes. Maar, deze initiatieven leunen nog erg op input van volwassenen, de ouders van de kinderen. In dit onderzoek zal worden gekeken naar het perspectief van het kind, kind geografie genoemd. Kind geografie staat centraal in dit onderzoek zijn. Het is een onderdeel van de sociale geografie, die de 'space and place' van kinderen bestudeerd, oftewel hun ruimtelijk gedrag en relaties met ruimtes en plekken. De benaderingen in de kind geografie hebben veel raakvlakken met de pedagogiek, die ook het gedrag van kinderen bestudeerd.

Hart (1979) schreef in zijn boek 'Children's experience of space' over hoe kinderen de ruimte ervaren. Hij ondervond dat kinderen hun eigen plekken en netwerken creëren, welke los en onafhankelijk staan van die van volwassenen (Hart, 1979). Deze informatie genereerde hij door met kinderen door de buurt te wandelen. Op deze manier kwamen er veel gedetailleerde en persoonlijke plaatsen aan het licht. De werkelijke patronen en netwerken die kinderen maken zijn zeer belangrijk in het begrijpen van hun ruimtelijke gedrag. Door dit te onderzoeken kan er in stedelijke planning beter worden gekeken naar wat nou de stedelijke patronen zijn van kinderen en hoe zij ruimtes en plaatsen ervaren.

Door de groter wordende politieke belangstelling voor burgerparticipatie is het vervolg daarvan dat veel gemeenten en onderzoekers zich verdiepen in burgerparticipatie. Ook in Nijmegen is burgerparticipatie een belangrijk punt in de gemeentelijke beleidsvoering in ruimtelijke plannen. De gemeente Nijmegen werkt namelijk al een aantal jaren aan het verbeteren van de kwaliteit van burgerparticipatie (Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen, 2011). Een van de wijken in Nijmegen waar de burgerparticipatie vrij hoog ligt is wijk Bottendaal (stads- en wijkmonitor Nijmegen, 2016). De gemeente Nijmegen omschreef de participatie als volgt: 'In deze wijk zien we veel bewoners die qua 'burgerschapstijl' als 'pragmatici' wordt aangeduid. Het gaat om kritische, eigenwijze burgers die veel kansen zien in de wereld om hen heen. Pragmatici kunnen goed voor zichzelf opkomen, hun eigen zaken regelen en waar nodig de dialoog aangaan' (stads- en wijkmonitor Nijmegen, 2016). Toch wordt ook in de wijk Bottendaal niet zozeer geparticipeerd door kinderen. De bewonersvereniging in Bottendaal (B.o.B) houdt zich wel bezig met het welzijn van kinderen, zoals veiligheid en voldoende speelruimte. Maar, er wordt niet specifiek aandacht besteed aan kind geografie; er wordt kinderen niet specifiek gevraagd hoe zij hun omgeving nou gebruiken en beleven, maar dit komt tot nu toe vooral vanuit de ouders. De gemeente Nijmegen wil daarnaast de komende jaren extra investeren in de ontwikkeling voor kinderen tussen de 0 en 12 jaar en wil daarvoor intensiever samenwerken met kinderen zelf om onder andere hun ruimtelijke beleid beter te laten aansluiten op de

ontwikkelmogelijkheden van kinderen (Gemeente Nijmegen, 2016). Vanuit deze constatering ontstaat er een interessante case die in de volgende paragrafen wordt uitgelegd.

1.2 Relevantie

Dit onderzoek heeft zowel een theoretische als een maatschappelijke relevantie. De maatschappelijke relevantie voert wel de bovenhand.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is dat er met dit onderzoek inzicht kan worden verkregen op het gebied van ruimtegebruik en beleving van kinderen. Volgens wetenschapper Lia Karsten (persoonlijke communicatie, 2016) is de perceptie van ruimte en plaats bij volwassenen anders dan bij kinderen. Beleidsmakers kunnen bijvoorbeeld denken dat kinderen het leuk vinden ergens te spelen met veel groen, terwijl het de kinderen bijvoorbeeld alleen om de goaltjes gaat, en net zo blij zouden zijn met een asfaltje (Karsten, 2016, persoonlijke communicatie). Dit is dan belangrijk om te weten, omdat de gemeente daar in hun ruimtelijke beleid voor Bottendaal dan rekening mee kan houden. Daarnaast heeft de gemeente Nijmegen in juli 2016 in een persbericht laten weten dat zij willen investeren in een rijke ontwikkelomgeving voor kinderen tussen de 0 en 12 jaar. Daarbij willen zij spelen, gezondheid, bewegen en participatie van ouders en kind stimuleren (Gemeente Nijmegen, 2016). Dit onderzoek sluit dan ook goed aan op die doelstelling.

Omdat er klaarblijkelijk nog te weinig communicatie bestaat tussen kinderen en beleidsmakers kan er door onderzoek te doen naar kind geografie, het perspectief van het kind worden vertaald naar een manier waarop volwassenen hun gebruik en beleving kunnen begrijpen. Zoals in het project kader al naar voren is gekomen liggen er veel kansen op het gebied van kind geografie in de wijk Bottendaal. Zeker gezien de relatief hoge mate van burgerparticipatie in Bottendaal zullen nieuwe opgedane inzichten rondom het ruimtelijke gebruik en belevingen van kinderen mogelijk goed worden opgepakt in de bewonersvereniging en de gemeente. Dit kan daarnaast breder worden getrokken naar een conclusie over hoe kinderen in stadswijken leven en hoe de gemeente en de bewonersvereniging daar, samen met kinderen, invulling aan kan geven.

Tegelijkertijd wordt hier ook de combinatie gemaakt met de theoretische relevantie. Doormiddel van dit onderzoek kan worden bijgedragen aan meer kennis over kind geografie. Om in te gaan op de casus van dit onderzoek, Bottendaal, zal er een bijdrage worden geleverd aan de kennis over ruimte gebruik en beleving van kinderen in een vooroorlogse stadswijk. Onderzoek is dan ook nodig om eerst meer kennis te vergaren over locatie specifieke kind geografie, om vervolgens de resultaten op maat te kunnen gebruiken en toe te passen in de praktijk.

1.3 Doel- en vraagstelling

Zoals in het projectkader is gesteld zijn oude stadswijken oorspronkelijk niet direct ontworpen voor kinderen. De gemeente Nijmegen heeft weinig kennis over behoeftes en de beleving van kinderen en over hoe en op wat voor manier dat gebruikt kan worden in ruimtelijke ontwikkeling. De gemeente heeft echter wel de doelstelling om hier meer inzicht in te krijgen, zoals is gesteld in het projectkader en de relevantie. Op dit moment is er vaak nog onvoldoende kennis beschikbaar. Dit komt omdat er weinig onderzoeken worden gedaan en weinig burgerinitiatieven worden opgesteld in Nijmegen die puur naar het perspectief van het kind kijken. Op basis van deze constatering luidt de doelstelling van dit onderzoek als volgt:

Doelstelling:

Het doel van dit onderzoek is om een studie te leveren in kind geografie waarbij de nadruk zal liggen op het perspectief en de rol van het kind door inzicht te geven in het gebruik en beleving van het kind.

Vanuit het perspectief van het kind zal er in dit onderzoek worden onderzocht hoe kinderen in Bottendaal hun omgeving gebruiken en beleven. Met het perspectief van het kind wordt bedoeld dat zij aan het woord zullen komen en zelf hun eigen gebruiken en ervaringen zullen uitleggen. De rol van het kind wordt hiermee ook aangehaald. Met de rol van het kind wordt bedoeld dat er verschillende methodes van communicatie zullen worden toegepast die kinderen dus ook verschillende rollen geeft in het communiceren van hun ruimtegebruik en beleving.

Uit bovenstaande doelstelling komt de centrale hoofdvraag naar voren:

Hoofdvraag:

‘Hoe gebruiken en beleven kinderen hun leefomgeving in Bottendaal?’

De hoofdvraag zal worden uitgelegd volgens de triade van Lefebvre (1991) in de conceived, perceived en lived space. Deze zullen elk terugkomen in de volgende deelvragen:

Deelvragen:

- 1. Hoe ziet de fysieke en sociale omgeving eruit in Bottendaal in perspectief van het kind?*

Dit onderzoek gaat over het gebruik en de beleving van kinderen in een wijk. Het is daarom van belang om dat gebruik en die beleving in te kunnen kaderen en te kunnen verklaren. Hiervoor zal er een beschrijving worden gemaakt van de wijk Bottendaal ingaande op verschillende dimensies; de fysieke inrichting, de sociale omgeving, en de functies. Hiervoor wordt een analyse gedaan van een aantal beleidsdocumenten; waaronder het bestemmingsplan en het wijkbeheerplan. Hieruit kan

worden opgemaakt wat voor problemen de gemeente zien op fysiek en sociaal niveau en met wat voor initiatieven de bewoners bezig zijn omtrent hun leefomgeving. Uit deze bevindingen wordt dan gereflecteerd op het perspectief van het kind en wordt er een combinatie gemaakt met de gedane observaties. De beantwoording van deze deelvraag zal worden gekoppeld aan de conceived en perceived space.

2. Hoe gebruiken kinderen hun leefomgeving in Bottendaal?

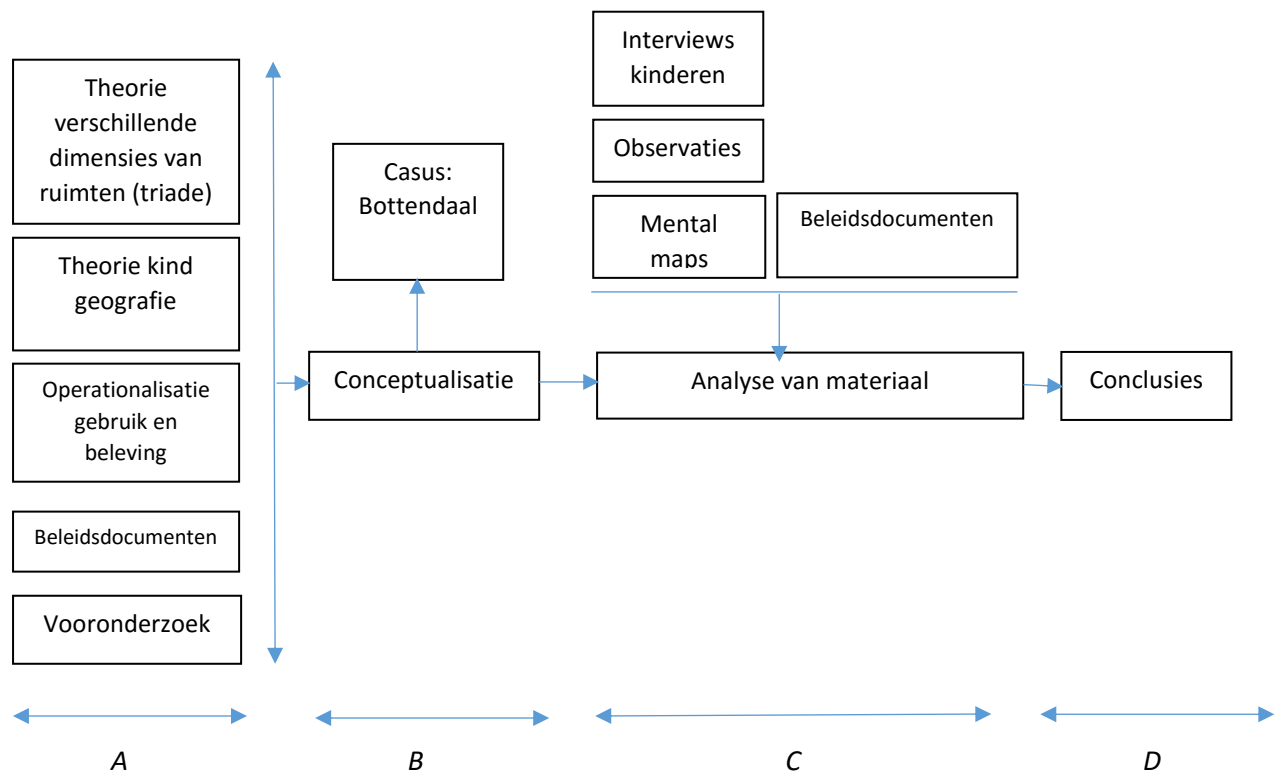
Wanneer de wijk Bottendaal uitvoerig is behandeld en uitgelegd in de vorm van de conceived en perceived space zal in deze deelvraag één aspect van de lived space worden behandelen. Namelijk het gebruik van de ruimte van kinderen in Bottendaal. Met het beantwoorden van deze vraag wordt achterhaald waar kinderen veel of weinig komen en waar ze graag of niet graag komen. Op deze manier wordt in kaart gebracht wat de ruimtelijke patronen zijn van kinderen in Bottendaal. Hiermee kan vervolgens de relatie met de beleving van de wijk worden gezocht.

3. Hoe beleven kinderen in Bottendaal hun leefomgeving?

Deze deelvraag zal het andere aspect van de lived space behandelen, namelijk de beleving van de wijk Bottendaal door kinderen. Door te kijken naar de beleving van de wijk Bottendaal door kinderen kan er worden onderzocht hoe zij de wijk zien, en wat voor waarde zij hechten aan plaatsen, plekken en objecten in de wijk.

1.4 Onderzoeksmodel

Om tot beantwoording van de hoofd- en deelvragen te komen en aan de doelstelling te voldoen is het volgende onderzoeksmodel opgezet. Aan de hand van de volgende stappen is er in dit onderzoek te werk gegaan.

Het onderzoeksmodel start vanuit de theorie over de verschillende dimensies van ruimten, de triade van Lefebvre (1991), de theorie over kind geografie, daaruit volgend de operationalisatie van gebruik en beleving de beleidsdocumenten (A). De verbanden tussen deze elementen worden samengevoegd in een conceptualisatie die toegepast is op de casus Bottendaal (B). Daarna zijn de empirische bevindingen; de interviews, de observaties, de mental maps van de kinderen en de beleidsdocumenten geanalyseerd (C) en daarna samengevoegd in een algehele conclusie (D).

1.5 Casus

In dit onderzoek is er gekozen om één casus te selecteren en diep in te gaan op één wijk, wat goed aansluit bij de geformuleerde doelstelling. In dit onderzoek wordt de wijk Bottendaal onderzocht als casus. Bottendaal ligt in Nijmegen-Oost en is een oude, vooroorlogse, wijk dichtbij het stadscentrum van Nijmegen. Er is voor Bottendaal gekozen omdat deze wijk goed aansloot bij de aangehaalde aanleidingen voor onderzoek benoemd in het projectkader. De wijk heeft veel bijzonderheden en

maakte het daarom als interessante casus voor dit onderzoek. In hoofdstuk 4, de analyse, zal verder worden behandeld waarom er voor deze casus is gekozen en wordt de wijk Bottendaal uitvoerig beschreven.

1.6 Leeswijzer

In deze paragraaf zal worden vermeld hoe het onderzoek opgebouwd is en in welke hoofdstukken welke informatie aan bod komt.

In het volgende hoofdstuk 2 zal er een kritische literatuurbespreking volgen over kind geografie, het beleven van ruimten en het gebruik daarvan. In hoofdstuk 3 zal de methode worden besproken en vervolgens in hoofdstuk 4 zal er in een analyse worden beschreven wat de bevindingen zijn uit de gedane onderzoeksmethodes. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 5, zal er uit de bevindingen van de analyse een conclusie worden getrokken en de waarde van deze conclusie zal worden besproken in de discussie. Als laatste volgen de literatuurlijst en de bijlages.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt een kritische literatuurbespreking gegeven over wat er allemaal al is geschreven over beleving, gebruik, en kinderen en hun geografie. De opbouw gaat van abstracte concepten naar meer praktische concepten. Eerst wordt er een fundament gelegd die rust op drie uitgangspunten. Die van conceived, perceived en lived space (uitgelegd in de volgende paragraaf). Dit onderzoek zal voortbouwen op het onderscheid tussen deze drie uitgangspunten. De drie uitgangspunten zijn vrij abstract en zullen worden uitgebouwd naar meer concrete en praktische dimensies (uitgelegd in de paragrafen daarop volgend). Daarna zal er dieper worden ingegaan op kind geografie en worden het gebruik en de beleving van ruimtes geconceptualiseerd.

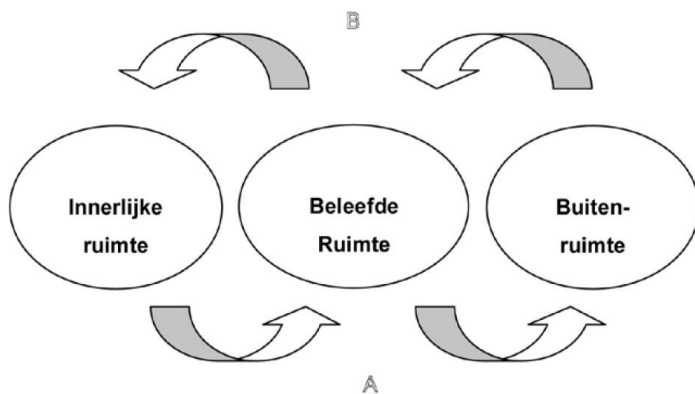
2.1 Beleefde ruimte

Het begrip 'beleefde ruimte' in het algemeen speelt een belangrijke rol in het begrijpen van de ruimte. Er bestaat een verschil tussen objectieve kenmerken van een ruimte: oppervlakte, aantal mensen, lawaai, en de subjectieve ervaring van die ruimte, de persoonlijke beleving (Van den Berg, 2007). Dit is ook in de wetenschap niet onopgemerkt gebleven. In de omgevingspsychologie is inmiddels zelfs sprake van een traditie van onderzoek naar de relatie tussen fysieke kenmerken van ruimten en de subjectieve ervaring van die kenmerken (Van den Berg, 2007).

Figuur 1 geeft een schematisch overzicht waarin onderscheid wordt gemaakt tussen drie soorten ruimtes: innerlijke ruimte (sturingsmechanisme), beleefde ruimte (mentale representatie van de ruimte) en de buitenruimte (objectieve werkelijkheid). Elk soort ruimte vertegenwoordigt een andere ruimtelijke dimensie: spiritueel, perceptueel en fysiek.

De pijlen in Figuur 1 geven de wederkerige relaties tussen innerlijke ruimte, beleefde ruimte en buitenruimte (fysieke ruimte) weer. Enerzijds is het zo dat een verandering in de innerlijke ruimte, de waarneming van de ruimte kan beïnvloeden, wat weer kan leiden tot een andere claim op de buitenruimte (fysieke ruimte) (route A). Omgekeerd kan ook een verandering in de buitenruimte leiden tot een andere waarneming die weer van invloed kan zijn op de innerlijke ruimte (route B) (Van den Berg, 2007). Het komt erop neer dat met de innerlijke ruimte wordt bedoeld hoe een bepaald persoon is gevormd en wat voor normen, waarden en culturele achtergronden hij heeft. Deze innerlijke ruimte heeft invloed op de beleefde ruimte van die persoon. Dit zorgt ervoor dat er verschillende beleefde ruimtes zijn.

Om de beleving van het kind beter te begrijpen kan het onderstaande schema worden gebruikt.

Figuur 1, relaties tussen innerlijke ruimte, beleefde ruimte en buitenruimte. Bron: Van den Berg, 2007

2.2 Drie ruimtes

Ook Lefebvre sprak in zijn boek 'The production of space' (1991) over de verschillende dimensies van ruimte. Lefebvre keek juist naar de bedoelde functie van een bepaalde ruimte, en hoe deze ruimte in werkelijkheid werd gezien en beleefd. De basis van Lefebvre's idee is dat de ruimte een sociaal product is, en niet een gegeven is. De centrale kern van de productie van ruimte formuleert Lefebvre als een triade: perceived-, conceived- en lived space. Hij zei dat iedere plek of ruimte een sociaal construct is. Een sociaal construct is hierbij veel meer dan alleen de plek, maar een plek met een bepaalde waarde, sfeer en functie. Het sociale construct kan opgedeeld worden in de fysieke ruimte, de manier waarop deze wordt ingericht en georganiseerd en de manier waarop mensen over de ruimte denken.

Perceived space kan worden gezien als het maken van ruimtelijke praktijken (Lefebvre, 1991, in Lengkeek, 2002). Hiermee worden stedelijke netwerken en patronen bedoeld die de mens zelf creëert. Deze ruimte is waarneembaar, tastbaar en meetbaar. Analyseren van deze ruimte kan dan ook goed en richt zich op de vorm, patronen en processen die zich er afspelen. Het komt erop neer dat je in de perceived space de ruimte bekijkt zoals die er uit ziet en wat er fysiek kan worden waargenomen.

Conceived space kan worden gezien als de representatie van de ruimte (Lefebvre, 1991, in Lengkeek, 2002). De representatie van ruimte is de ruimte die bewust is ontworpen, als een soort visie, zegt Lefebvre. Het is de conceptuele ruimte van wetenschappers, planners, architecten. Er kan worden gezegd dat deze ruimte vanaf de tekentafel is gecreëerd, en hoe deze is ingebeeld door planners.

Plaatsen zijn zoals eerder gezegd sociale constructen. Een architect of planoloog kijkt vanuit zijn eigen perspectieven naar een ruimte, anders dan bijvoorbeeld inwoners. Tevens zal een planoloog zonder in gesprek te gaan met deze groepen de onzichtbare sociale structuren niet kennen. Hierdoor kan de ruimte niet aantrekkelijk worden voor kinderen omdat deze niet aansluit bij de behoeften (Vos & Sjerps, 2006; Reijndorp & Reijnders, 2010).

Miles (2002, in Hubbard, 2006) spreekt ook over de conceived space. Hij zegt dat bijvoorbeeld officiële documenten zoals kaarten en plannen altijd worden gemaakt door 'machthebbers', en dit is dan misschien een eenzijdig beeld over die ruimte. De 'view from above' laat de visie van het alledaagse leven niet zien, of laat deze zelfs weg. Zo blijft de beleving van de ruimte, de 'view from below', op straatniveau onderbelicht. *"The implicit danger here is that we get a distorted record of a city's redevelopment: a story told by intellectuals and for intellectuals, which ignores the complex ways that 'ordinary' citizens engage with"*, aldus Miles (2002, in Hubbard, 2006, p.100). Ook Hubbard (2006) benadrukt dat er een verschil is tussen hoe individuen de ruimte gebruiken en hoe de 'machthebbers' die ruimte zien: *"At streetlevel we find that individuals and groups create their own urban geographies, using cities in ways different than bureaucrats and administrators intend(ed)"*.

Voor lange tijd werd er vrij dualistisch gedacht over het begrip 'ruimte': de perceived en conceived space. Waarbij er geen aandacht was voor de 'lived space'. Lived space kan worden gezien als de ruimte van het leven van alledag, van verschillen, onvoorspelbaarheid, kunst muziek en feest (Lefebvre, 1991, in Lengkeek, 2002). De lived space ligt het ware over de fysieke ruimte heen en deze is dan ook niet direct waarneembaar. De perceived en conceived space laten dit buiten beeld, waardoor zij essentiële elementen in de analyse van een ruimte missen. Volgens Lefebvre (1991) geven de perceived en conceived space niet weer hoe mensen de ruimte ervaren, en blijft het vrij abstract. Het is daarom essentieel om de volgens de lived space naar een plek te kijken, om het goed te laten functioneren. Dit kan worden uitgevoerd door in gesprek te gaan en naar de ervaring van de plek te vragen (Lefebvre, 1991). In dit onderzoek is het van belang dat de lived space van de kinderen wordt onderzocht.

Soja's 'Thirdspace' (1996) is te vergelijken met Lefebvre's werk. Soja (1996) spreekt over de first, second en third space die overeenstemmen met de perceived, conceived en lived space. Soja (1996) zegt dat de third space de ruimte is 'waar alles samen komt'; subjectiviteit en objectiviteit, het abstracte en het concrete, het waarneembare en het voorgestelde et cetera. Dit is anders dan wat Lefebvre zegt. Lefebvre ziet de lived/third space alleen als de beleving en de constructen die mensen

in hun hoofd hebben. De uitgangspunten van Lefebvre van conceived, perceived en lived space zijn in die zin duidelijker te onderscheiden en beter te gebruiken in dit onderzoek als analytisch middel.

Het is duidelijk dat het belangrijk is om de beleving van het kind, als een van de gebruikers van wijken, te kennen bij het plannen van wijken en steden. Hiervoor is het van belang dat ervaringen van ruimte door kinderen worden onderzocht. Een van de eersten die het meten van ervaringen gebruikte in onderzoek is Jane Jacobs in 1961. Zij beargumenteerde dat je de behoeften van de burgers in het planningsproces moet betrekken. Tevens kwam de relationele geografie op (Healey, 2007; Massey, 1995). Deze geografie suggereert dat een plaats geen op zichzelf staande plek is, maar een knooppunt is waar allerlei processen en structuren tegelijkertijd plaatsvinden. Voor dit onderzoek is het van belang dat er wordt voort geborduurd op deze benadering om de belevingen van de kinderen in kaart te brengen

Het vanuit de triade van conceived, perceived en lived space benaderen van de sociale ruimte als sociaal product biedt de mogelijkheid de ruimte minder eenzijdig te bekijken en het biedt vooral ook perspectief op de productie van betekenisvolle ruimte voor mensen (Lefebvre, 1991, in Lengkeek, 2002). Bij het onderzoek naar kinderen kan ten eerste worden gekeken naar de conceived space, de ruimte zoals de gemeente die bedenkt. Daarna de perceived space, de ruimtelijke patronen van het kind, oftewel het gebruik, en de lived space, hoe het kind de ruimte beleeft en ervaart.

2.3 Kind geografie

In 1990 pleitte James (1997) dat onderzoekers meer moesten gaan kijken naar kinderen en hun geografie en dit moesten gaan betrekken in hun onderzoeken. Er moest meer onderzocht worden vanuit het perspectief van de kinderen. James bedacht daarom drie belangrijke punten van de kind geografie (vertaald uit het Engels):

- Sociaal-ruimtelijke relaties
- Ruimtelijk gedrag
- Omgevingscognitie

Kind geografie is een tak van de sociale geografie, die de 'space and place' van kinderen bestudeert. Lange tijd werden kinderen niet meegenomen in geografie studies, maar vanaf de Jaren 1990 kwam daar versnelling in. Al voor de jaren 1990 waren er belangrijke onderzoekers die onderzoek deden naar kind geografie. Dit waren Ward (1978) met het boek 'Child in the City' en Lynch (1977) met het boek 'Growing up in Cities'. Lynch (1977) vond in zijn onderzoek dat de omgeving de basis vormt en een grote invloed heeft op het ruimtelijk gedrag van kinderen. Ward (1978) onderzocht ook veel op

het gebied van het ruimtelijke gedrag van kinderen. Hij liet zien welke plekken ze gebruikten en maakte hierbij een relatie met hun interactie met het grotere stedelijke geheel. De benaderingen in de kind geografie komen daarnaast veel terug uit de pedagogiek, die het gedrag van kinderen bestudeerd. Alleen komt daar bij kind 'geografie' nog het ruimtelijke stukje bij. Kind geografie bestudeerd dus het gedrag van het kind in de ruimte, de leefomgeving.

2.4 Ruimtes voor kinderen

Maar waar maken kinderen nou gebruik van in een wijk? En wat zijn daar plekken voor kinderen? Dit zijn interessante vragen die in deze paragraaf worden besproken.

Allereerst zijn duidelijke plekken voor kinderen speeltuintjes. Speeltuintjes zijn belangrijk maar volgens Nilsson (2001) verblijven kinderen maar 10-20% van hun totale tijd buiten in speeltuintjes. In een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (2005) is onderzocht waar kinderen tussen de 5 en 12 jaar precies spelen:

Tuin	58%
Straat voor eigen huis	46%
Plein of grasveld in de buurt	46%
Speelplek met speeltoestellen	30%
Speeltuin	18%
Elders	21%

Figuur 2, Plekken waar kinderen spelen. Bron: SCP, 2005

Hier wordt bevestigd dat maar een klein percentage in echte speelplekken met toestellen speelt (respectievelijk 30% en 18%). De belangrijkste plekken waar kinderen spelen zijn hun eigen tuin en straat en een plein of grasveld in de buurt.

Dit in acht nemend is het belangrijk dat er tijdens de planning en ontwerp van plaatsen altijd kinderen in acht moeten worden genomen. Zij gebruiken namelijk dezelfde plekken als volwassenen en niet alleen maar speciaal voor hen bestemde plekken als speeltuinen.

Percy-Smith (2002) ondervond dat ouders een grote invloed hebben op het ruimtelijke gedrag van kinderen. Zij bepalen immers waar het kind wel en niet mag komen. Kinderen creëren daarom plaatsen beïnvloed door 'adult power'. Percy-Smith (2002) pleit dan ook voor een nieuw recht van 'hanging out' voor kinderen. Kinderen zouden vrij moeten kunnen bepalen waar zij graag willen komen en spelen. Dit proces zorgt namelijk voor identiteitsvorming en het creëren van eigen plekken. Volgens Derr (2006) zijn plekken die kinderen stimuleren om zelf te dingen te ontdekken goed voor het gevoel van vrijheid, verantwoordelijkheid en zelfbewustheid van het kind.

Al vanaf een jonge leeftijd ontwikkelen kinderen een band met bepaalde plaatsen, zegt Matthews (1992). Met deze kennis kan volgens Matthews beter worden begrepen welke plekken kinderen nou echt leuk vinden. Dit verschilt vaak van wat volwassenen denken, zegt hij.

De plekken die volgens Percy-Smith (2002), Lawson (2001) en Agervig Carstensen (2005) het meest leuk worden gevonden door kinderen:

- Parken (groene en natuurlijke elementen)
- Commerciële faciliteiten (winkels, restaurants etc.)
- Plekken die rijk zijn aan activiteit (bijvoorbeeld speeltuinen, maar dit kan alles zijn waar kinderen veel zelf kunnen ontdekken)

De plekken die volgens dezelfde auteurs als negatief worden ervaren door kinderen zijn:

- Veel verkeer
- Saaiheid
- Vervuiling
- Bouwplaatsen
- Gebrek aan faciliteiten en nieuwe ervaringen

Volgens HeurlinNorinden (2005) is de kwaliteit van de omgeving erg belangrijk voor kinderen. Plekken moeten veilig zijn, landmarks bevatten, die zorgen voor een goede oriëntatie, en plekken moeten gevarieerd zijn, niet saai dus. Verder zijn er veel kind geografie onderzoekers die zeggen dat een groene omgeving heel erg belangrijk is voor de ontwikkeling van het kind. Nabham en Trimble (1994) zeggen bijvoorbeeld dat kinderen die veel kunnen spelen in een groene omgeving in een betere mentale conditie zijn.

2.5 Ruimte en plaats, 'space and place'

'Space and place', oftewel ruimte en plaats zijn belangrijke concepten in de geografie. Volgens Tuan (1979) creëren space and place geografie. Geografie is in die zin een beschrijving van ruimtes en plaatsen. De definities van space and place, ruimte en plaats variëren in de literatuur. Volgens Tuan (1979) is ruimte (space) meer abstract is dan plaats (place). Een plaats is immers meer concreet, je kunt het aanwijzen. Een ruimte is in die zin dus abstracter. Andere onderzoekers stellen dat zowel ruimte als plaats concreet en makkelijk te duiden zijn (o.a. Massey, 2005).

In dit onderzoek wordt er meer gefocust op de plek (place). Een plek is dan een plaats in een bepaalde ruimte (space) (Cele, 2008). Het concept 'plek' (place) zal veelvuldig terugkomen in dit onderzoek om de plekken waar kinderen wel of niet komen aan te duiden.

Plekken worden gecreëerd door mensen zelf. Zij verbinden plekken met een bepaalde betekenis. Om de verbintenissen die mensen hebben met bepaalde plekken te begrijpen moet er volgens Tuan (1974) naar bepaalde aspecten worden gekeken. Dit zijn:

- Afkomst
- Hoe je opgroeit
- Leeftijd
- Scholing
- Werk
- Karakter van de fysieke omgeving
- Ervaringen

Deze indicatoren zeggen dus veel over hoe iemand een bepaalde plek ervaart en wat voor relatie/band deze persoon heeft met een plek. Ook voor kinderen geldt dit, alleen is het soort werk niet relevant bij kinderen. Daarbij zegt Olsson (1978) dat het karakter van de fysieke omgeving het allerbelangrijkst is als het gaat om het ervaren van een plek. In die zin dat fysieke objecten het meest zorgen voor het hechten aan een bepaalde plaats, en het snelst in de gedachtes komt van mensen.

Plekken (place) hebben zowel abstracte als concrete aspecten van beleving. Beiden zijn wel volledig subjectief en persoonsgebonden (Cele, 2008). De concrete vorm van beleving van een plek is het gebruik van een plek. Dit drukt zich uit in wat de kinderen dus doen, en wat ook zichtbaar en observeerbaar is. De meer abstractere vorm van beleving is het mentale proces dat zich afspeelt bij een plek. Dat kunnen bepaalde gevoelens zijn die worden opgeroepen bij een plek, of herinneringen, gedachtes of dromen. De concrete en de abstracte beleving van een plek treden altijd samen tegelijk op. Een voorbeeld is een kind die in een speeltuintje gaat spelen. De concrete beleving is dat het kind er speelt, omdat er speeltoestellen zijn. Dit is het 'gebruik' van een bepaalde plek. De abstractere beleving is dat het kind er speelt, omdat hij of zij daar bijvoorbeeld een eerdere prettige ervaring had.

2.6 Mobiliteit van kinderen

De mobiliteit van kinderen is een ander aspect dat in verband staat met het gebruik en de beleving van plaatsen. Volgens Rasmussen (2000, 2004) bestaat de verplaatsing van kinderen in de basis uit de verplaatsingen tussen thuis, school en vrijetijdsbestedingen. Vrijetijdsbestedingen kunnen het gaan naar sportclubs zijn, of verenigingen, muziekles, of gewoon buiten spelen. Zoals al eerder gezegd bepalen ouders voor een groot deel waar kinderen wel en niet mogen komen. Voor de ouders speelt hier dan vooral de veiligheid een rol; is de plek wel of niet veilig voor het kind. Volgens Rasmussen

(2000, 2004) moeten daarbij niet alleen de plekken zelf worden meegenomen, maar juist ook de routes tussen de plekken waar kinderen komen; thuis, school en vrijetijdsbestedingen. De mate van veiligheid, en kindvriendelijkheid, tussen de plekken waar kinderen komen heeft veel invloed op het gebruik en de beleving van bepaalde plekken voor kinderen. Als er een obstakel, bijvoorbeeld een grote weg, ligt tussen hun huis en de speelplek, dient dit als belemmering voor hun gebruik en daarmee ook hun beleving van de ruimte en de plek.

2.7 Gebruik van de ruimte

Kinderen kunnen op verschillende wijze ruimtes en plaatsen gebruiken. Zoals in de vorige paragraaf al is gezegd pendelen kinderen het meest tussen hun huis, hun school en vrijetijdsbestedingen. Maar, de plekken waar de kinderen komen gebruiken ze allemaal voor verschillende doeleinden. Gehl, een Deense architect, (2006) maakt onderscheid in verschillende soorten gebruik en deelt ze in in drie categorieën.

- Noodzakelijk gebruik
- Recreatief gebruik
- Sociaal gebruik

Het noodzakelijke gebruik kan worden omschreven als functioneel. Dit zijn activiteiten die moeten en nodig zijn. Voor kinderen betekent dit bijvoorbeeld het fietsen of lopen naar school of een boodschapje doen in de supermarkt. Het noodzakelijke gebruik vindt altijd plaats, ongeacht wat de beleving is, omdat het noodzakelijk is en dus niet vermijdbaar.

Het recreatieve gebruik kan worden omschreven als de invulling van de vrijetijdsbesteding.

Recreatief gebruik is optioneel en het kind kiest er dus zelf voor om ergens heen te gaan om te recreëren. Dit soort gebruik is sterk afhankelijk van de eerder genoemde factoren die van invloed kunnen zijn het gebruik en de beleving. Voor kinderen is recreatief gebruik meestal spelen, omdat dat een leuke en plezierige activiteit voor hen is. Het sociale gebruik kan worden omschreven als het gebruik samen met anderen. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld kinderen die samen buiten spelen.

De verschillende soorten ruimtegebruik zijn daarnaast beïnvloedbaar door een aantal factoren (Gehl, 2001):

- Mensen en activiteiten

Zijn er mensen aanwezig waarmee activiteiten kunnen worden ondernomen in de wijk

- Fysieke inrichting

Hoe ziet de fysieke ruimte er uit, wat voor dingen zijn er te doen in de wijk

- Sociale en persoonskenmerken

De sociale kenmerken van de wijk zoals bevolkingsopbouw en de persoonskenmerken van de persoon zelf; leeftijd, jongen/meisje et cetera.

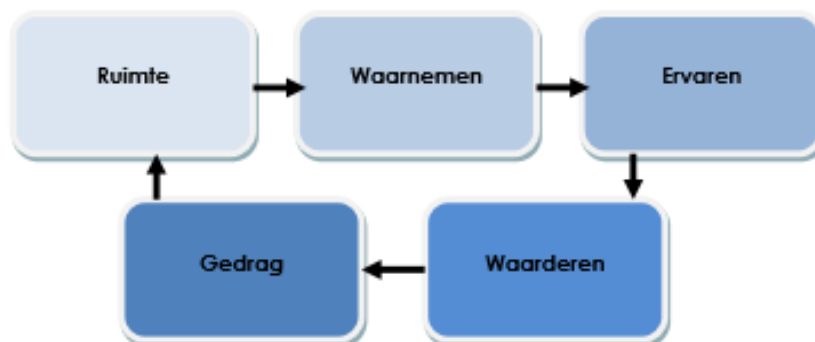
- Klimaat en tijd

Gebruik is afhankelijk van het weer; gebruik is anders bij mooi en slecht weer en bijvoorbeeld in de ochtend of avond

2.8 Beleving van de ruimte

Een ander veel terugkomend concept is de beleving van de ruimte of plaats. Beleving is een moeilijk meetbaar begrip. Mensen hebben bij spaces and places, ruimtes en plaatsen, een beleving. Beleving is een subjectieve betekenis die mensen hangen aan een bepaalde plaats. Daarbij bepaald de beleving wat mensen van een bepaalde plek vinden.

Buijs en Van Kralingen (2003) bedachten het volgende schema om beleving te kunnen vatten:

Figuur 3, Beleving van de ruimte. Bron: Buijs en Van Kralingen, 2003

Dit figuur laat de causale verbanden zien tussen hoe de relatie tussen de mens en de ruimte verloopt. Allereerst is daar de fysieke ruimte. De beleving van de fysieke ruimte begint met het waarnemen van de ruimte of plaats. Het waarnemen roept vervolgens bepaalde gevoelens of herinneringen op. Dit zijn de ervaringen. Vervolgens wordt er een waardering aan de ruimte of plaats gegeven. Dit gebeurt cognitief en is zeer subjectief, omdat het persoonsafhankelijk is. De waardering van een plek kan tussen kinderen sterk verschillen, wat te maken kan hebben met behoeften, stemming, leeftijd, geslacht en eerdere ervaringen. Vervolgens wordt de waardering omgezet in een

bepaald gedrag. Dit gedrag heeft invloed het gebruik. De mate van gebruik, dus hoeveel of hoe weinig, en welke soort gebruik, wordt hierdoor bepaald. Als laatste heeft het gedrag ook weer invloed op de ruimte. Veel gebruikte plekken hebben bijvoorbeeld meer onderhoud nodig op den duur.

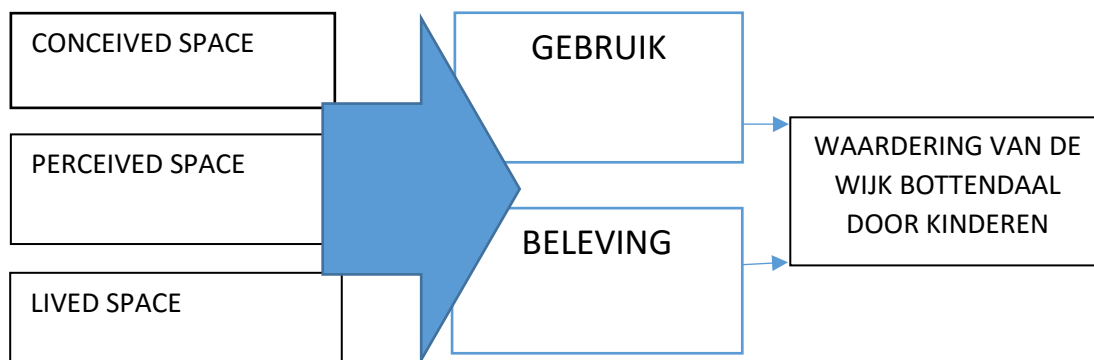
De factoren die dus erg belangrijk zijn in de beleving van ruimtes en plaatsen zijn:

- sene of place, identiteit, plaatsverbondenheid
- fysieke omgeving
- persoonskenmerken

2.9 Conceptueel model

In onderstaand model is de hoofdvraag uiteengezet in een conceptueel model. Kort gezegd zijn de belangrijkste begrippen en concepten uit het theoretisch kader gebruikt om in een model de relaties tussen deze aan te geven.

In dit conceptueel model worden de conceived, perceived en lived space meegenomen. De conceived space kan worden gezien als de fysieke opbouw de wijk Bottendaal. De perceived space als hoe de kinderen de ruimte gebruiken en de belevingen van de kinderen kunnen worden gezien als de lived space. De lived space komt voort uit de perceived space; die manier waarop de kinderen de ruimte gebruiken. De conceived space is het beleid en de visie van de gemeente en de daarbij horende fysieke omgeving van Bottendaal.

De conceived, perceived en lived space zorgen dat het gebruik en de beleving van de kinderen in Bottendaal in beeld worden gebracht. Dit gebruik en de beleving zal vervolgens worden samengevat in hoeverre de wijk Bottendaal door kinderen wordt gewaardeerd.

3. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van dit onderzoek besproken. Op deze manier wordt gestructureerd beschreven op welke manier informatie wordt verzameld voor de verschillende deelvragen. Allereerst wordt in paragraaf 3.1 de onderzoekstrategie uitgelegd. Hier wordt beschreven voor welke onderzoeksmanier is gekozen. In paragraaf 3.2 wordt het onderzoeksmateriaal besproken. Hier wordt ingegaan op de bronnen die voor dit worden gebruikt. In paragraaf 3.3 komt de data-analyse aan bod, waar wordt toegelicht hoe de verkregen informatie wordt geanalyseerd. Als laatste in paragraaf 3.4 wordt de casus van dit onderzoek besproken, waarbij relevante statistieken en feiten over de buurt Bottendaal worden toegelicht.

3.1. Onderzoek met kinderen

In dit onderzoek wordt gewerkt met kinderen. In het theoretisch kader wordt het concept 'kind geografie' al besproken. In dit hoofdstuk wordt er in gegaan op het onderzoek doen met kinderen en wat dit voor verschil maakt met het onderzoek doen met volwassenen.

3.1.1 Werken met kinderen

Volwassenen zijn in de regel geen experts op het gebied van de wereld van het kind (Harden et al., 2000). Volwassenen zijn ook kind geweest, maar kunnen, plat gezegd, niet goed meer op het niveau van een kind ervaren en beleven (Harden et al., 2000). Dit komt omdat hun jeugdherinneringen uit een andere tijd, plaats en context komen (Harden et al., 2000). Als volwassen onderzoeker moet je, met onderzoek naar kinderen, je dus verdiepen in onderzoekstechnieken die de kloof tussen de onderzoeker en het kind kleiner maakt. Deze kloof kan worden gezien als een restrictie in het begrijpen van elkaar. Deze kloof is niet zo groot dat het communicatieproces moeilijk verloopt. Cele (2008) zegt dat kinderen zeker wel hun ervaringen kunnen communiceren, ook al doen ze dat misschien anders dan volwassenen. Volwassen communicatie is vaak gebaseerd op verbale conversaties, maar er zijn meer vormen van communicatie die juist veel meer worden gebruikt door kinderen (Cele, 2008). Voorbeelden hiervan zijn vormen van expressie door kunst, creativiteit, lichaamstaal en spelen (Cele, 2008).

In dit onderzoek wordt de onderzoeksstrategie dus aangepast naar hoe kinderen het best kunnen communiceren naar volwassenen. Onder verschillende onderzoekers is er nog wel discussie over of kinderen anders moeten worden benaderd als volwassenen. Punch (2002) bekritiseerde bijvoorbeeld het gebruik van speciale concepten voor kinderen, zoals 'kindvriendelijke methodes' voor onderzoek. Zij vindt dat een gepaste methode voor een onderzoek beter 'onderzoek vriendelijk' of 'persoon vriendelijk' kan worden genoemd. In die zin moet een kind dus niet anders worden gezien als een volwassene. Een 'kindvriendelijke' methode kan er namelijk voor zorgen dat de onderzoeker volledig

focus op 'het kind zijn' en daardoor het risico loopt om niet de echte situatie van de kinderen te onderzoeken (Punch, 2002). Hill (2006) zegt daarnaast dat kinderen hun ervaringen zowel uiten als kind en als individueel mens en dat er daarom ook niet per se een 'gat' bestaat tussen de percepties van kinderen en volwassenen. Christensen (2004) voegt daar aan toe dat het belangrijk is dat onderzoekers kinderen zien als gelijkwaardig. Kinderen hoeven volgens haar niet benaderd te worden met een speciale set aan methodologische tools. Volgens haar is het meer belangrijk dat de onderzoeker zich verdiept in de manier van communiceren van kinderen. Als belangrijke onderzoeksstrategie noemt zij de 'dialogue'. Hiermee wordt bedoeld dat een onderzoeker tijdens een interview met een kind een vloeiend gesprek voert, in plaats van een vaste set vragen stelt aan het kind. Hier wordt in de volgende paragrafen verder op in gegaan.

3.1.2 Leeftijd

Voor dit onderzoek wordt er gewerkt met kinderen. Volgens Hart (1997) heten kinderen in de categorie onder de 8 jaar 'young children' en kinderen die tussen de 8 en 12 jaar zitten, zitten in de 'middle childhood'. Vanaf 13 jaar zijn kinderen al 'teenagers' of 'adolescent'. De leeftijdsgroep die in dit onderzoek wordt uitgelicht is de leeftijd tussen ongeveer 8 en 12 jaar. Hier is voor gekozen omdat kinderen in deze fase relatief goed in staat zijn om te communiceren, vanuit het perspectief van een volwassene (Hart, 1997). Ook zijn ze op deze leeftijd nog echt kind en nog niet in de fase dat ze echt in de puberteit komen. Uit onderzoeken (o.a. Hart, 1997) is gebleken dat kinderen tussen de 8 en 12 veel gebruik maken van openbare plekken in hun buurt en hebben daarnaast goed ontwikkelde verbale en sociale vaardigheden om te communiceren met volwassenen. Daarnaast zijn er ook verschillen tussen kinderen in de leeftijd 8 tot en met 12. Kinderen van 8 zijn vaak nog niet zo goed in schrijven, en kinderen van 11 en 12 mogen en durven ook al meer op plekken te komen buiten hun buurt (Hoff, 2003). Ook interessant is dus om na de dataverzameling te kijken in de verschillen tussen de kinderen onderling, op het gebied van expressie en communicatie.

3.2 Onderzoeksstrategie

Verschuren en Doorewaard (2007) hebben drie kenmerken van onderzoek beschreven waar tussen gekozen kan worden. Bij het vormgeven van een onderzoek worden er keuzes gemaakt tussen een breed- of diepgaand onderzoek, een kwantitatief of kwalitatief onderzoek en een empirisch of niet-empirisch onderzoek.

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de enkelvoudige casestudy methode. De keuze hiervoor kan worden beargumenteerd door de keuze die is gemaakt in de onderzoekskenmerken. Ten eerste is er gekozen is voor een diepgaand onderzoek in plaats van een breed onderzoek. In dit onderzoek wordt namelijk specifiek de buurt Bottendaal onderzocht, waarbij dus vooral details over

deze buurt naar voren zullen komen in de onderzoeksresultaten. Ten tweede is er gekozen voor het uitvoeren van een kwalitatief onderzoek omdat er op die wijze meer diepgaande informatie kan worden verzameld. Dit is nodig om de doelstelling te kunnen bereiken. De behoeftes en de beleving van het kind zijn beter te meten met diepgaande interviews dan met een enquête, aangezien de kinderen in een interview hun gevoelens eerder zullen en kunnen uiten dan in een enquête (Cele, 2008). In andere studies die onderzoek doen naar kinderen komt kwalitatief onderzoek ook naar voren als goede methode (o.a. Hart, 1997). Daarnaast kan het voor kinderen moeilijker zijn om een diepgaande enquête zelfstandig in te vullen, in verband met leesvaardigheid en concentratie/spanningsboog (Cele, 2008). Ten slotte is er gekozen voor een empirisch onderzoek in plaats van een niet-empirisch of bureauonderzoek. De doelstelling en onderzoeksvraag van dit onderzoek zijn te beantwoorden door gebruik te maken van respondenten. Er is nog niet eerder onderzoek gedaan naar de beleving van kinderen in de wijk Bottendaal, maar er zijn wel wijkbeheerplannen beschikbaar en documenten vanuit de actieve bewoners in de wijk. Deze worden geanalyseerd als antwoord op de eerste deelvraag (zie volgende paragraaf).

De keuzes voor deze onderzoekskenmerken maken het dat voor dit onderzoek de case study als onderzoeksstrategie is gekozen. Verschuren en Doorewaard (2007) omschrijven een case study als volgt; 'een casestudy is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert om een diepgaand en integraal inzicht te krijgen in één of enkele tijdruimtelijk begrensde objecten of processen'. Daarnaast wordt er in dit onderzoek alleen de wijk Bottendaal onderzocht als onderzoekseenheid, wat het een enkelvoudige casestudy maakt. Bij een casestudy wordt een klein aantal eenheden onderzocht en worden deze eenheden selectief en strategisch gekozen (Verschuren en Doorewaard (2007). Binnen de case study wordt er gebruik gemaakt van de 'mixed methods' strategie. Naast interviews met kinderen maken de kinderen mental maps van hun buurt. Het voordeel van het toepassen van mixed methodes is dat je als onderzoeker op deze manier een breder antwoord op de onderzoeksvragen kan formuleren dan bij een enkele methode (Burke Johnson, 2004). Daarnaast is het gebruik van mental maps naast interviews een veel gebruikte methode bij onderzoek naar beleving. Lynch (1960) wordt gezien als de 'founder' van het mental mappen als wetenschappelijke onderzoeksmethode en gebruikte het om te bestuderen hoe mensen hun stad zien en beleven. Het nadeel van het gebruik van mixed methodes kan daarentegen wel zijn dat het meer tijd kost. Ook moet je als onderzoeker weten hoe je de verschillende data moet analyseren en combineren.

Over het algemeen is het nadeel van kwalitatief onderzoek naar één case dat de antwoorden niet te generaliseren zijn. Maar, voor dit onderzoek is dat geen probleem. Met dit onderzoek wordt getracht een goed beeld te scheppen van de beleving van kinderen in Bottendaal, waarbij het niet belangrijk is om algemene uitspraken te kunnen doen. Als laatste zal er naar de gemeente Nijmegen informatie

worden gegeven over hoe kinderen de wijk Bottendaal zien. De gemeente kan met de bevindingen van dit onderzoek dan kijken hoe zij, waar nodig, een kindvriendelijker milieu kunnen scheppen en hun beleid beter kunnen laten aansluiten op hoe de kinderen hun omgeving gebruiken.

3.4 Beantwoording van de deelvragen

Hieronder wordt per deelvraag uitgelegd hoe deze beantwoord gaat worden aan de hand van de verschillende methoden die zijn gebruikt. Deze methoden worden in de volgende paragraaf uitvoerig besproken.

De volgende deelvragen worden beantwoordt door:

1. Hoe ziet de fysieke en sociale omgeving eruit in Bottendaal?
 - Beleidsdocumenten; secundaire data
 - Observaties
2. Hoe gebruiken kinderen hun leefomgeving in Bottendaal?
 - Interviews
 - (Mental maps)
3. Hoe beleven kinderen in Bottendaal hun leefomgeving?
 - Mental maps
 - (Interviews)
4. In hoeverre beïnvloeden het gebruik en de beleving van het kind elkaar?
 - Interviews
 - Mental maps

3.5 Dataverzameling, werkwijze en analyse

In deze paragraaf wordt per onderzoeksmethode uitgelegd welke onderzoeksmethodes er zijn gebruikt. Bij elke methode wordt eerst uitgelegd waarom ze zijn gebruikt, daarna hoe ze zijn uitgevoerd in de praktijk en daarna hoe de data is geanalyseerd.

Beleidsdocumenten; secundaire data

Er wordt voor dit onderzoek een documentenanalyse gedaan met de beschikbare bestemmingsplannen en wijkbeheerplannen van Bottendaal. Ook worden er statistische data gebruikt. Dit zijn secundaire data. Deze zijn afkomstig van de gemeente Nijmegen en staan openbaar online op de website <http://www2.nijmegen.nl/wonen/Wijken/nijmegen-oost/Bottendaal/>. In deze documenten staat waardevolle informatie over de wijk en, in het wijkbeheerplan, staan ook issues die de bewoners hebben aangekaart en waar problemen worden ondervonden door de bewoners. Dit kan verkeersoverlast of vervuiling op straat zijn. Door deze documenten te analyseren kan er

worden gekeken hoe er tegen de buurt wordt aangekeken, zowel door de gemeente als de bewoners en hoe ze nu met issues omgaan. De documentanalyse zal wel op de achtergrond blijven in dit onderzoek, en zal ook meer als achtergrond en context dienen om later de beleving van de kinderen beter te begrijpen.

Werkwijze

De secundaire data; de documenten en statistieken, zijn gedownload en daarna verwerkt in een tekst. Gekozen is voor;

- De website van stichting Bewonersorganisatie Bottendaal (B.O.B.)
- De stadsgetallen op de stads, wijk- en buurtmonitoren van Nijmegen
- Het wijkbeheerplan Bottendaal 2013-2017

Deze selectie is gemaakt op basis van beschikbaarheid. Dit waren de relevante documenten en cijfers die online vindbaar waren. Deze documenten bevatten uiteindelijk genoeg informatie om de deelvragen te beantwoorden.

Analyse

Tijdens het analyseren van de data is er gekeken naar bruikbaarheid en relevantie voor het beantwoorden van de deelvraag. Er is dus een selectie gemaakt van data uit de documenten die zijn gebruikt. De data is geanalyseerd voor en tijdens het hele onderzoeksproces. Als eerste om als onderzoeker een bepaalde kennis over de wijk te vormen. Er was eerst weinig feitelijke kennis over de wijk en na het inlezen konden de interviews, de mental maps en de observaties in context worden geplaatst (de interviews, mental maps en de observaties komen hier onder aan bod).

Interviews

In dit onderzoek zijn er met 6 kinderen uit Bottendaal interviews gehouden, om te weten te komen hoe kinderen hun buurt gebruiken en beleven. Met de interviews wordt geacht meer inzicht te krijgen in het dagelijks leven van de kinderen, en hoe en waarom ze zich bewegen in de wijk.

Volgens Berglund en Nordin (2005) zijn er twee criteria die passen bij het interviewen van kinderen, en om kinderen te betrekken in het planningsproces, die relevant zijn voor dit onderzoek. Ten eerste moet het interview kindvriendelijk zijn. Zoals al eerder vermeld zijn er veel onderzoekers die geen voorstander zijn van 'kindvriendelijke' methodes. Maar, zij bedoelen daarmee meer dat het niet nodig is om totaal andere onderzoekstechnieken toe te passen. Kinderen kunnen namelijk net als volwassenen geïnterviewd worden. Berglund en Nordin (2005) willen met 'kindvriendelijkheid' zeggen dat de interviews op het niveau van de kinderen moet worden gehouden. Het interview moet

bijvoorbeeld niet de integriteit van het kind aantasten, en daarnaast kort en snel zijn (ongeveer 15-20 minuten). Ten tweede moet het interview relevant zijn voor ruimtelijke planning. Er moet naar serieuze aspecten worden gevraagd, waar met de antwoorden uiteindelijk iets kan worden gedaan in het planningsproces.

De opzet van het interview was vrij open. Er waren een aantal thema's die werden aangehaald:

- *Persoonskenmerken*; naam, leeftijd, waar woon je, met wie woon je
- *Mobiliteit*; waar mag je komen, waar mag je niet komen, hoe ver mag je alleen, met leeftijdsgenootjes of met ouders de wijk/stad in
- *Positieve plekken*; waar speel je vaak, waar kom je vaak, waar vind je het leuk/prettig en met wie en waarom
- *Negatieve plekken*; waar speel je niet vaak, waar kom je niet vaak, waar vind je het niet leuk/prettig en waarom
- *Speciale plekken*; waar heb je een speciale band mee, waar kom je het allerliefst, waar denk je aan als je aan Bottendaal denkt, heb je een 'geheime' plek waar je naar toe kunt

Deze opzet van thema's heeft Cele (2008) in haar onderzoek toegepast en uitgevoerd, om het gebruik en de beleving van de ruimte van kinderen te onderzoeken. Er is hierin onderscheid gemaakt tussen positieve en negatieve plekken omdat op die manier meteen het gebruik in beeld wordt gebracht en ook de beleving, in de vorm van positieve en negatieve beleving. De resultaten van haar interviews waren goed en bleken goed toepasbaar. Ook in de pilotstudy is gebleken dat de interview opzet de resultaten gaf voor beantwoording van de deelvragen, maar het meer aan de leeftijd lag dat het niveau van de onderwerpen niet helemaal meer aansloot. Voor dit onderzoek is haar opzet dus ook gebruikt. In bijlage 2 staat de volledige interviewgids

Werkwijze

Om kinderen uit Bottendaal te interviewen is er contact gelegd met basisschool de 'Driemaster', die midden in Bottendaal ligt en ook met de naschoolse opvang in Bottendaal. Deze instanties konden niet meewerken met het onderzoek, omdat zij al veel aanvragen krijgen. Dit had Lia Karsten (persoonlijke communicatie, april 2016) ook duidelijk gemaakt, omdat zij dit ook meemaakte met haar onderzoeken met kinderen. Toen is er contact gezocht met verschillende clubs en sportverenigingen. Dit op advies van Lisa Karsten (persoonlijke communicatie, april 2016). Zij waren grotendeels enthousiast, maar konden op de korte termijn geen interviews met kinderen van de clubs realiseren.

Toen is er besloten om kinderen die spelen in speeltuin ‘Het Kraaiennest’ in Bottendaal te benaderen en daar de interviews mee af te nemen. De speeltuin ligt middenin Bottendaal (zie beschrijving Bottendaal in hoofdstuk 4). De kinderen die in de speeltuin spelen zijn veelal woonachtig in Bottendaal. Het afnemen van de interviews is gedaan door de kinderen en/of hun ouders aan te spreken in de speeltuin en te vragen of ze mee wilden doen met dit onderzoek. Ook is er altijd toestemming gevraagd aan de speeltuinoppasser. Eerst is aan de kinderen gevraagd hoe oud ze waren en of ze woonachtig waren in Bottendaal. De interviews vonden plaats aan de picknicktafel waar placemats en kleurpotloden klaar lagen.

Uiteindelijk zijn er 8 kinderen geïnterviewd verspreid over verschillende middagen. Twee interviews hiervan zijn de pilot study. In figuur 4 zijn de gegevens van de kinderen verzameld.

<i>Naam</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Geslacht</i>
Jolein (pilot)	11	Meisje
Emma (pilot)	12	Meisje
Zoë	8	Meisje
Indi	6	Meisje
Sam	12	Jongen
Dilruba	11	Meisje
Irem	10	Meisje
Jurar	10	Meisje

Figuur 4, Gegevens geïnterviewde kinderen

De interviews vonden plaats in groepjes van 2 tot 3 kinderen, en soms één kind alleen. Een interview in groepjes werd geprefereerd want op deze manier konden de kinderen op elkaar reageren en was er interactie (Verschuren en Doorewaard, 2007). Wel moest er dan voor gewaakt worden dat er geen onkritische groepsmening ontstond onder de kinderen. De groepssamenstelling was echter moeilijk te regelen ter plaatse, omdat er niet altijd genoeg kinderen in de juiste leeftijdscategorie aanwezig waren, die ook bereid waren om mee te doen. Vooral jongens waren moeilijk te overtuigen om mee te doen. Meisjes daarentegen waren vaker enthousiast. Uiteindelijk zijn er 2 groepsinterviews geweest en drie met één kind alleen. De vragen voor de kinderen zijn vrij eenvoudig gebleven. De thema's van de interviews zijn voornamelijk naar voren gekomen door in te spelen op de mental maps die de kinderen ondertussen tekenden (zie volgende stuk over 'mental maps'). Door in te gaan op de mental maps kwam er een mooie interactie tussen de onderzoeker en het kind. Allereerst werd er gevraagd naar persoonlijke gegevens en woonsituatie. Daarna werden langzaam de thema's over mobiliteit, positieve, negatieve en speciale plekken behandeld. Het was de intentie om geen

specifieke vragen af te gaan, maar meer in een actief gesprek met de kinderen te raken. Ook Cele (2008) benaderde op deze manier de kinderen voor haar interviews en was enthousiast over deze methode. Door in te gaan op wat de kinderen tekenden voelden zij zich ook gewaardeerd en voelden ze dat wat ze tekenden belangrijk was. Ook werd er tijdens de gesprekken meegeschreven met wat de kinderen zeiden. De interviews werden opgenomen, maar door veel op te schrijven kon er later in het gesprek nog eens snel worden teruggelezen wat er al was gezegd. Ook zouden de kinderen op deze manier vertrouwen krijgen dat wat ze zeiden interessant was. Bij de meeste kinderen kwamen zo de thema's die van tevoren waren bedacht ook aan bod. Soms was dit niet het geval, maar dan werd er tijdens het gesprek een wending gegeven door de onderzoeker, om over elk thema een antwoord te krijgen van de kinderen.

Analyse

De interviews zijn na afname zo snel mogelijk getranscribeerd. Daarna zijn de belangrijkste punten gemarkeerd in de transcripten. Omdat de interviews relatief kort waren (15 tot 40 minuten), er geen hele diepgaande gesprekken werden gehouden en de antwoorden vaak vrij kort waren, is er voor gekozen om geen analyseprogramma als Atlas.ti te gebruiken. Dit omdat het niet zou bijdragen aan een betere analyse. De transcripten waren zonder Atlas.ti gebruik al goed overzichtelijk.

Bij het analyseren is er gemarkeerd welke antwoorden bij welke thema's horen. Omdat bij sommige interviews de thema's door elkaar werden behandeld zijn alle antwoorden opgedeeld in positieve plekken, negatieve plekken en mobiliteit, zoals de thema's in de interviewgids waren. Aan de hand van deze indeling is met verschillende markeerkeurtjes aangegeven welke antwoorden bij welk thema hoorden.

Mental maps

Naast de interviews hebben dezelfde kinderen tijdens dit interview een mental map getekend. Mental maps kunnen, zoals in de vorige paragraaf te lezen is, meer inzicht geven in de beleving van een bepaalde omgeving. Door het tekenen van een mental map kan de beleving op een creatieve wijze worden uitgedrukt, wat vaak makkelijker is dan in woorden. Een mental map is volgens Halseth en Doddridge (2000) een communicatiemiddel die iets zegt over de leefomgeving van de gene die tekent en het zegt wat over wat hij of zij daarin belangrijk vindt.

Werkwijze

De mental maps zijn getekend door alle kinderen die ook geïnterviewd zijn. Voordat het echte interview begon is de kinderen gevraagd hun buurt te tekenen. Voor veel kinderen was extra verduidelijking nodig en is de voorbeeld tekening uit de pilot study laten zien. De interpretatie van

‘teken jouw buurt’ is aan de kinderen over gelaten, om echt ze echt hun eigen ideeën te laten tekenen. Tijdens het tekenen zijn er soms wel aanwijzingen gegeven als de kinderen niet meer wisten wat ze nog zouden kunnen tekenen. Bijvoorbeeld ‘waar speel je vaak? Dat kun je tekenen’. Er is geprobeerd om tijdens de aanwijzingen niet te veel sturing te geven, om het tekengedrag niet te manipuleren. Door veel vrijheid aan de kinderen te geven zijn de tekeningen vrij afwisselend geworden. Sommige kinderen tekenden alleen hun straat, en sommige kinderen de hele buurt met veel wegen en straten.

Analyse

Bij het analyseren van de mental maps is gelet op wat de kinderen precies hebben getekend. Dit is uitgewerkt in een beschrijving van welke plekken dit waren en of dit positieve of negatieve plekken waren. Belangrijke punten waar op zijn gelet tijdens het analyseren zijn: schaal, oriëntatie, projectie en symbolen. Ook is gekeken naar de getekende routes, welke objecten er zijn getekend, welke openbare plekken zijn getekend, welke niet-openbare plekken zijn getekend, hoe groot de objecten zijn getekend en het kleurgebruik.

Observaties

Waar de interviews en mental maps informatie opleveren over hoe de kinderen zelf de ruimtes beleven en gebruiken, kan er met een observatie inzicht worden gegenereerd over hoe het er in Bottendaal in het dagelijks leven aan toe gaat (Plochg & Van Zwieten, 2007). Waarin bij de andere methodes de kinderen zelf hebben verteld en getekend hoe zij de ruimte beleven en gebruiken wordt er bij de observaties geacht objectief naar de ruimte te kijken naar wat er daadwerkelijk gebeurt. Maso en Smaling (2004, in Plochg & Van Zwieten, 2007) definiëren een observatie als volgt: ‘het systematisch, zorgvuldig en aandachtig gadeslaan van gedragingen waarin de onderzoekers zijn geïnteresseerd’.

Voor dit onderzoek zijn observaties van belang om te kijken hoe de wijk er nou uit ziet, hoe de wijk erbij staat en waar de kinderen zich bevinden in de wijk. Dit omdat er op deze manier een objectief beeld wordt geschetst van de wijk Bottendaal en het gebruik van de ruimte door kinderen, om dit vervolgens te combineren met de meer subjectieve antwoorden van de kinderen vanuit de interviews en mental maps. Dit zorgt voor een gebalanceerde combinatie tussen objectiviteit en subjectiviteit.

Werkwijze

Vanuit de theorie die aan bod is gekomen in hoofdstuk 2 is er een observatieschema gemaakt (te vinden bij de ruwe bestanden). In het observatieschema komt de fysieke omgeving aan bod; hoe ziet

deze er uit. Dit is gedaan door te letten op verschillende indicatoren toegespitst op kinderen. Zo is er gekeken naar de uitstraling van de wijk, wat voor sfeer er hangt, de veiligheid, de hoeveelheid auto's, en waar en hoeveel speelmogelijkheden en plekken er in de wijk Bottendaal zijn.

De wijk is in het onderzoeksproces heel vaak bezocht. Alleen het echte observeren met observatieschema is 3 keer gedaan op verschillende tijdstippen en verschillende dagen; op een dinsdag ochtend, een woensdag middag en een zaterdag middag.

Analyse

De resultaten van de observaties zijn in beeld gebracht door middel van het maken van foto's. In hoofdstuk 4 wordt de observatie uiteen gezet in een beschrijving van de wijk aan de hand van de gemaakte foto's.

3.6 Vooronderzoek en pilotstudy

Voorafgaand aan het inkaderen van het probleem en de methode is er een interview gehouden met stadsgeograaf Lia Karsten, die al veel onderzoek gedaan heeft met kinderen. In dit onderzoek zal zij soms worden aangehaald als persoonlijke communicatie

Daarnaast is er voordat er onderzoek is gedaan met kinderen uit Bottendaal, een pilot study gehouden met twee kinderen. Dit om de onderzoekstechnieken te testen op een goede uitkomst. De onderstaande mental map, figuur 5, is bij de interviews met de kinderen als voorbeeld gebruikt om te laten zien wat een mental map is.

Figuur 5, Mental map pilot study

4. Analyse

In dit hoofdstuk wordt de analyse van de gevonden data uitvoerig behandeld en besproken. Het hoofdstuk is opgedeeld in 4 paragrafen die respectievelijk allemaal één deelvraag behandelen.

De eerste paragraaf zal gaan over de casus Bottendaal. Bottendaal zal worden besproken aan de hand van fysieke en sociale kenmerken en zal antwoord geven op de vraag: hoe ziet de fysieke en sociale omgeving eruit in Bottendaal in relatie tot kinderen?

De tweede paragraaf zal gaan over hoe kinderen hun leefomgeving gebruiken en hierin zal bijvoorbeeld worden besproken waar de kinderen wel of niet komen. Deze paragraaf zal antwoord geven op de vraag: hoe gebruiken kinderen in Bottendaal hun leefomgeving?

De derde paragraaf zal gaan over hoe kinderen hun leefomgeving beleven. Hier zal worden ingegaan op hoe de kinderen hun omgeving zien en wat voor gevoelens ze daarbij krijgen. Deze paragraaf zal antwoord geven op de vraag: hoe beleven kinderen in Bottendaal hun leefomgeving?

De laatste paragraaf in het analyse hoofdstuk zal een combinatie zoeken tussen het gebruik en de beleving van het kind. Deze paragraaf gaat meer over de 'waarom' vraag. Waarom gebruiken kinderen hun ruimte zo? Of, waarom hebben de kinderen bepaalde gevoelens bij een plek?

De laatste paragraaf zal tevens een soort conclusie zijn op het analyse hoofdstuk, om daarna voort te kunnen bouwen naar de beantwoording van de hoofdvraag, die in hoofdstuk 5 wordt behandeld in de conclusie.

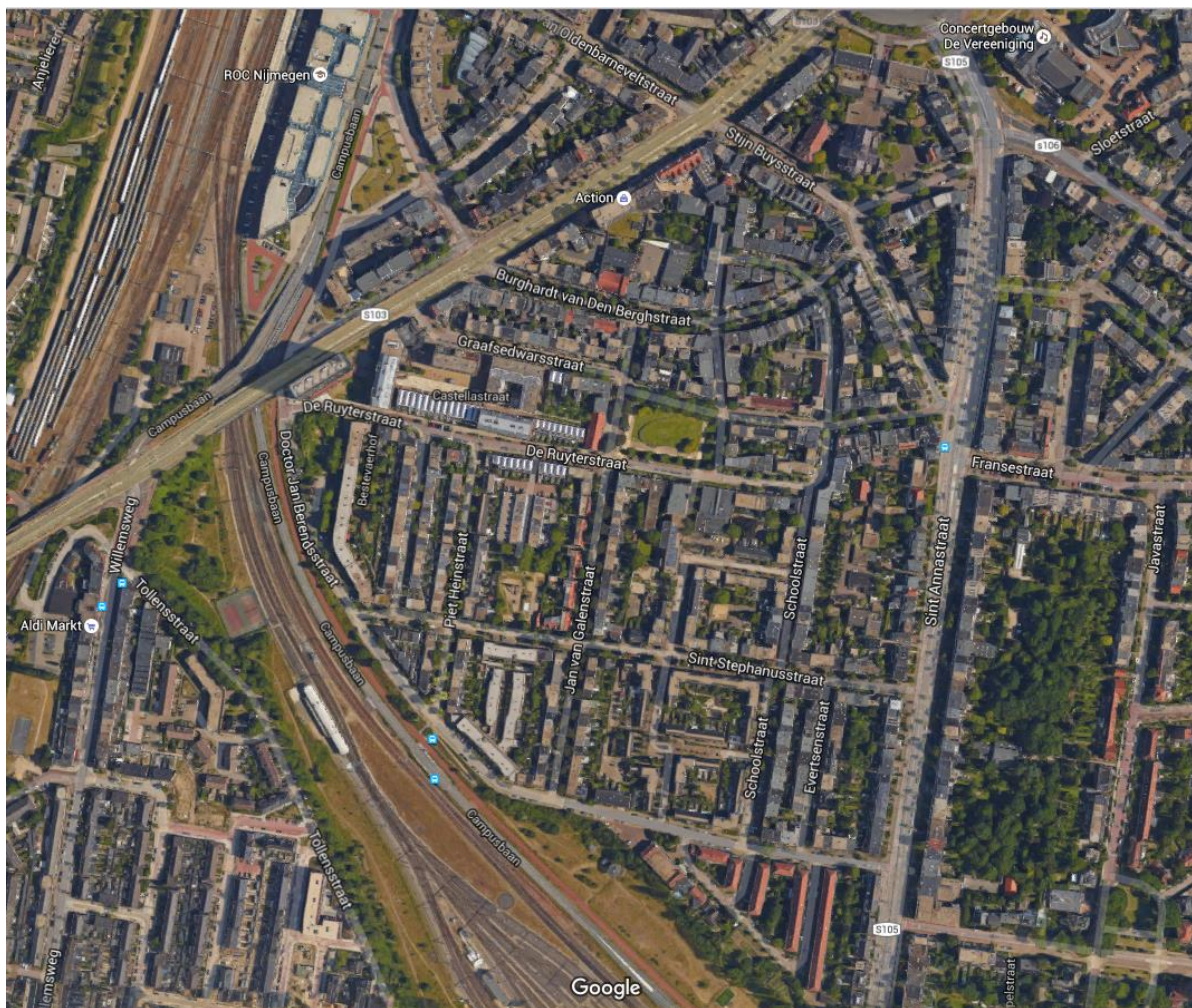
4.1 De fysieke en sociale structuur van Bottendaal

In deze paragraaf wordt de wijk Bottendaal beschreven aan de hand van zijn belangrijkste kenmerken en de relevantie voor het onderzoek wordt aan het eind van deze paragraaf genoemd. De wijk Bottendaal wordt beschreven enerzijds op het gebied van de fysieke opbouw en anderzijds op het gebied van de sociale opbouw. De fysieke opbouw gaat over hoe de wijk er uit ziet, en de sociale opbouw over wat de sociale samenstelling van de wijk is.

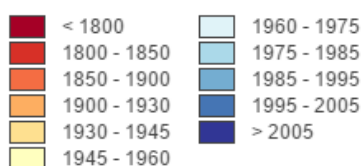
4.1.1 Fysieke opbouw

Bottendaal is een woonwijk in Nijmegen. Nijmegen is gelegen in Gelderland en is een stad die dicht bij de Duitse grens ligt. De rivier de Waal stroomt daarnaast langs het centrum van Nijmegen en Lent. Nijmegen kende op 1 januari 2016 een inwoneraantal van 172.114 mensen, wat het een middelgrote stad maakt voor Nederlandse begrippen (Gemeente Nijmegen, 2016). Nijmegen is daarnaast de oudste stad van Nederland, met een deels historisch centrum. Er wonen veel studenten, door de Radboud Universiteit die er is gevestigd. Nijmegen heeft een ietwat alternatieve linkse signatuur met

veel jongeren waardoor er altijd veel gaande is op het gebied van cultuur en maatschappelijke betrokkenheid (Nijmegen Cultuurstad, 2015).

Figuur 6, Kaart Bottendaal. Brond: Google Maps

Figuur 7, Leeftijd van de gebouwen in Bottendaal. Brond: Waag.org

Bottendaal is een woonbuurt die in Nijmegen-Oost ligt, grenzend aan het stadscentrum. De wijk ligt aan het Keizer Karel plein en is omsloten door de Graafseweg, de Sint Annastraat en de Spoorkuil met de spoorlijn richt Venlo (zie figuur 6). Dit zijn drukke wegen, maar in Bottendaal zelf is het vrij rustig qua verkeer, met ook vrij smalle straten. Alleen in de Steyn Buysstraat en de Burghardt van den Berghstraat is er vaker doorlopend verkeer. In de rest van de straten zijn grotendeels klinkers gelegd. In alle straten in Bottendaal staan wel veel auto's geparkeerd. Door de 'krappe' bebouwing is er op sommige plekken weinig ruimte om te parkeren. Dit

komt omdat er tijdens de bouw van de huizen geen rekening is gehouden met veel auto's.

Bottendaal is grotendeels gebouwd in de 19^e eeuw, en kent een hoge bebouwingsdichtheid. Rondom het centrum is in de eerste helft van de 19^e eeuw parallel aan de Oranjesingel een halve cirkel aan wijken gerealiseerd en Bottendaal is er daar een van. Het is de laatste jaren een zeer populaire buurt geworden, mede door haar aantrekkelijke en levendige woonsfeer (Gemeente Nijmegen, 2013). In Bottendaal is er veel functiemenging; wonen, werken en recreëren bevinden zich naast elkaar en zorgen ook voor een gevarieerd beeld van de wijk. Een deel van de woningen zijn inmiddels ook gerenoveerd. Door de hoge bebouwingsdichtheid kent de buurt relatief weinig groenvoorziening, de huizen hebben vaak kleine tuintjes. Het overgrote deel van de huizen zijn rijtjeshuizen, in die zin dat ze aan elkaar gebouwd zijn. In veel straten staan hoge herenhuizen, met een karakteristieke uitstraling. Hier wonen veelal studenten, te zien aan de rommelige voortuintjes met veel fietsen. In een paar straten staan kleine arbeiderswoninkjes, veelal bewoond door gezinnen met kinderen. De straatjes hebben een gezellig en levendig karakter, door de beschilderingen op de huizen en de kleine tuintjes. Naast 19^e eeuwse bebouwing staan er een aantal huizen uit de jaren 1980. Dit komt

doordat sommige oude huizen in die tijd zo verouderd waren dat ze gesloopt moesten worden en er nieuwe huizen voor in de plaats kwamen. Daarnaast heeft de wijk een aantal nieuwbouwprojecten gehad. Zo is het moderne ROC-gebouw naast het station van Nijmegen aan de campusbaan gebouwd en is het oude Dobbelmanterrein aan de Graafseweg vernieuwd tot woningen en bedrijfspanden. In figuur 7 is te zien hoe oud de bebouwing in Bottendaal is. Grotendeels is Bottendaal gebouwd tussen 1850 en 1930. Daarnaast zijn er in de jaren 1970 tot 1985 nog nieuwe woningen gebouwd op plekken waar verouderde huizen waren gesloopt. Deze huizen hebben een ander karakter dan de oudere gebouwen in Bottendaal. Ze zijn gebouwd in een tijd dat er niet veel waarde werd gehecht aan het uiterlijk van het huis, maar dat het vooral snel en praktisch gebouwd kon worden. Deze huizen ogen dan ook wat 'saaier' en minder levendig, ze zijn allemaal het zelfde. Als laatste is het donkerblauwe gedeelte te zien in het figuur dat gebouwd is na 2005. Hier valt het Dobbelmanterrein onder. De bouwstijl van dit terrein is heel modern, met veel gebruik van glas en staal.

Aan de Burghardt van den Berghstraat zijn de meeste voorzieningen te vinden. Er zit een supermarkt en verschillende cafeetjes en restaurantjes, die druk bezocht worden, ook door mensen van buiten de wijk. De wijk heeft relatief weinig groen (zie figuur 8). Wel staan er sfeervolle bomen in de straten en middenin de wijk bevindt zich het kleine Thiemepark. Daarnaast is er tegenover ROC het nieuwe Vondelpark aangelegd en hebben de bewoners van Bottendaal een Natuurtuin aangelegd langs de Campusbaan.

Voor kinderen zijn er ook speciale plekken in de wijk. Hier wordt verder op in gegaan in de analyse, waarin de voorzieningen voor kinderen worden beschreven en er wordt gekeken naar documenten vanuit de gemeente en bewoners waarin plannen en initiatieven worden beschreven. In deze analyse wordt gekeken welke problemen zich onder de bewoners voordoen en wat de nieuwe initiatieven zijn. Later wordt dan gekeken of deze overeenkomen met de beleving van de kinderen en of deze samen kunnen gaan.

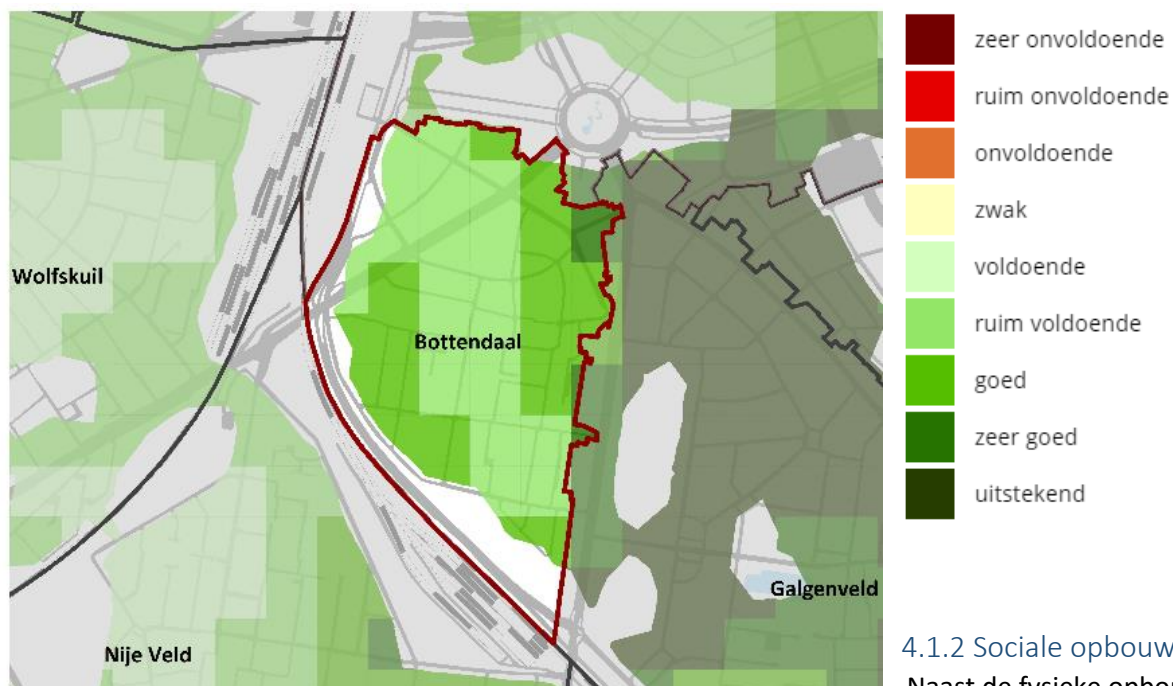
In de tabel hieronder worden een aantal cijfers van Bottendaal weergegeven die vanuit de Gemeente Nijmegen komen.

Fysieke opbouw	Bottendaal
Oppervlakte	44 ha
Aantal woningen per hectare	44,9
Verhouding koop/huur woningen, %	49,1/50,9
% openbare ruimte van totale oppervlak	40
% openbaar groen van totale oppervlak	1,4

Figuur 8, Fysieke opbouw Nijmegen. Bron: Stadsgedaten Nijmegen

Deze cijfers laten typische kenmerken van een vooroorlogse wijk zien. Per hectare staan er 44,9 woningen, dit betekent dat de bebouwingsdichtheid zeer hoog ligt. Ook het openbaar groen, wat maar 1,4% van het oppervlak is, laat zien dat Bottendaal maar weinig groen heeft.

De leefbaarheid in Bottendaal is daarnaast ruim voldoende tot goed beoordeeld, te zien in figuur 9.

Figuur 9, Leefbaarheid in Bottendaal. Bron: Leefbaarometer

4.1.2 Sociale opbouw

Naast de fysieke opbouw van de wijk is het van

belang om te kijken naar de sociale opbouw van Bottendaal. Dit is belangrijk omdat het een

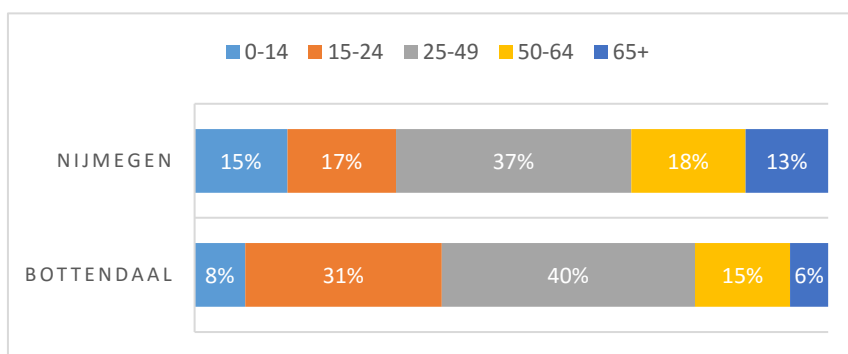
belangrijke achtergrond kan zijn voor de sociale processen die er zich af spelen, en dus ook van invloed kunnen zijn op de manier waarop kinderen hun ruimte beleven en gebruiken.

In figuur 10 staan verschillende persoonskenmerken van de bevolking van Bottendaal en het Nijmeegse gemiddelde uitgedrukt.

Sociale opbouw	Bottendaal	Nijmegen
Aantal inwoners	5.117	172.096
Aantal inwoners per hectare	110	28
% westerse allochtonen	11,0	12,1
% niet westerse allochtonen	9,0	12,4
Gemiddeld inkomen in euro's	15.800	17.400

Figuur 10, Sociale opbouw Bottendaal. Brond: Stadsgetallen Nijmegen

Naast de hoge bebouwingsdichtheid heeft Bottendaal logischerwijs ook veel inwoners per hectare, namelijk 110. Dit ligt veel hoger dan het Nijmeegse gemiddelde van 28 inwoners per hectare. Er wonen daarnaast weinig niet-westerse allochtonen in vergelijking met het Nijmeegse gemiddelde. Het gemiddelde inkomen in de wijk ligt lager dan het gemiddelde in Nijmegen. Dit kan te maken hebben met de grote groep jonge mensen, studenten en pas afgestudeerden die in Bottendaal wonen. In figuur 11 is de leeftijdsopbouw te zien dat de groepen tussen 15-24 en 25-49 het grootste zijn en ook groter dan in Nijmegen gemiddeld. Daarnaast wonen er een stuk minder kinderen en ouderen in Bottendaal, zij zijn een minderheid.

Figuur 11, Leeftijdsopbouw Nijmegen. Bron: Stadsgetallen Nijmegen

4.1.3 Functies

Bottendaal is een krappe wijk, maar heeft relatief erg veel voorzieningen voor zo'n kleine wijk. In figuur 12 is te zien welke belangrijke openbare ruimtes de wijk allemaal kent. De voorzieningen voor kinderen zijn volgens dit kaartje aangegeven met rode stippen; dat zijn de speeltuinen. De kleine rode stippen zijn de kleinere speeltuintjes, en de grote rode stip is de grotere speeltuin het 'Kraaiennest'. De kleinere speeltuintjes bevinden zich voornamelijk in de binnenplaatsen van de woonblokken aan de oostkant van de wijk. Ook is er één speeltuintje gevestigd in de 'Natuurtuin' (zie figuur 12). Daarnaast is er een basisschool gevestigd in het midden van Bottendaal. Deze is aangegeven met een roze ster. De meeste kinderen die in Bottendaal wonen gaan ook naar deze basisschool (Wijk-en buurtmonitor Nijmegen, 2016). De wijk heeft relatief weinig oppervlakte aan groen en dat is ook terug te zien in het aantal parken in de wijk. In het midden van de wijk ligt het Thiemepark, en tegenover het ROC ligt het nog niet zo lang geleden aangelegde Vondelparkje. De 'Natuurtuin', ook aangegeven met een groene ster, is een vrij nieuw bewonersinitiatief geweest voor meer groen in Bottendaal (komt aan bod in de volgende paragraaf) en heeft daarnaast ook een speeltuintje voor kinderen. In de Spoorkuil, in dit kaartje niet aangegeven als voorziening, is daarnaast nog een voetbalveldje met een pannakooi.

4.1.4 Aandachtspunten vanuit de bewoners

Vanuit de bewoners is er veel aandacht voor de leefbaarheid van de wijk (Wijkbeheerplan Bottendaal, 2013-2017). Voor dit onderzoek wordt er gekeken naar wat er speelt onder de bewoners (volwassenen) en hoe deze punten in verbinding staan met wat de kinderen vinden. Dit wordt later in het analysehoofdstuk besproken in paragraaf 4.4.

De volgende aandachtspunten zijn afkomstig uit het wijkbeheerplan van Bottendaal geldend van 2013 tot 2017.

Mobiliteit

Als eerste wordt er door de bewoners van Bottendaal vermeld dat de openbare ruimte intensief wordt gebruikt. Dit levert volgens hen een levendig straatbeeld op en hier staat de wijk ook bekend om. Dit heeft echter ook een keerzijde, de verkeersveiligheid staat door de vele verkeersdeelnemers onder druk. Een aantal locaties, routes en kruispunten worden daarnaast als onveilig beschreven.

Reiniging

Over het algemeen wordt Bottendaal als een schone wijk gezien. Toch is er door het intensieve gebruik van de openbare ruimte nog wel eens meer vuil aanwezig dan gemiddeld. Ook de coffeeshops zorgen voor overlast en vervuiling. Hier moet de komende jaren meer toezicht op worden gehouden.

Groen

Bottendaal heeft relatief weinig groen, is geconstateerd. Daarom willen de bewoners het groen dat er is behouden en hier en daar uitbreiden. 'Pimp je voortuin' is een nieuw initiatief waarbij het vergroenen van de voortuinen centraal staat. Ook is er een actie die heet: 'Houd de Spoorkuil groen'. In deze actie laten de bewoners zien dat zij de Spoorkuil willen gebruiken voor groene doeleinden, en er geen bebouwing willen, iets wat wel een optie was vanuit de gemeente.

4.1.5 Observatie

In de methodologie in hoofdstuk 3 is al beschreven hoe er tijdens de observatie te werk is gegaan. In deze paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten hiervan besproken aan de hand van het observatieschema (zie bijlage) en worden geïllustreerd met een aantal foto's

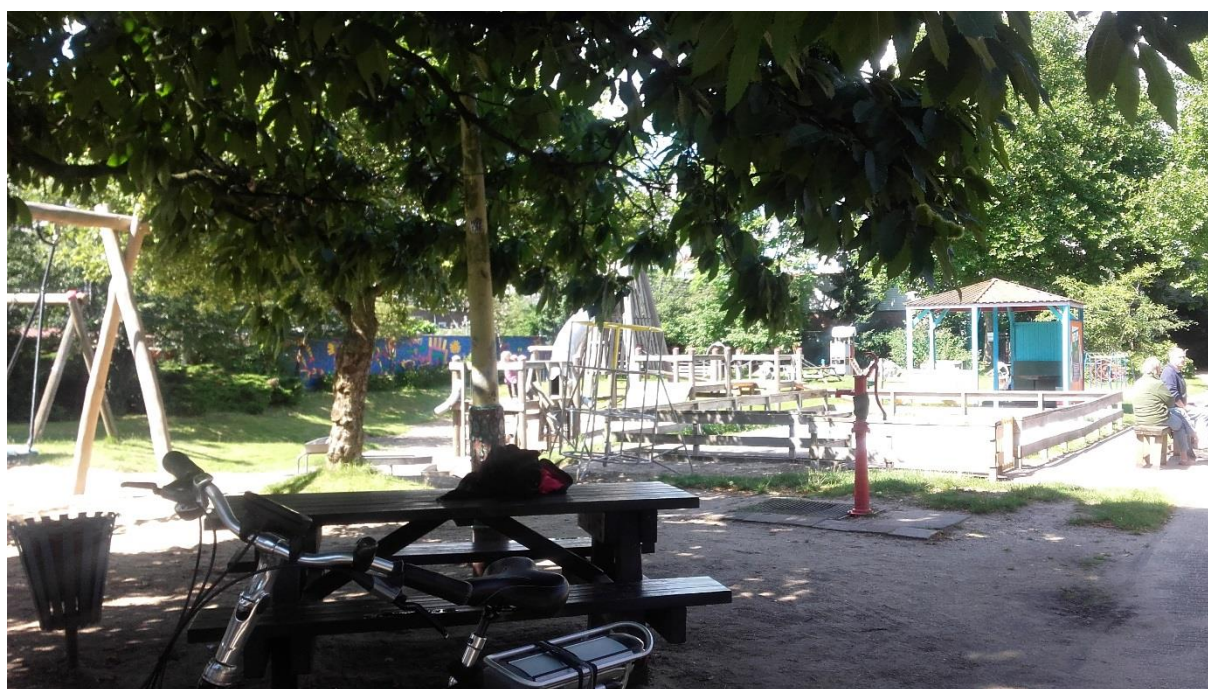
De volgende punten kwamen naar voren in de observatie:

- Bottendaal oogt als een leuke, levendige wijk. Dit is opge maakt uit de fysieke uitstraling. De meeste woningblokken zien er verzorgd uit, met mooie details. De bomen die langs de straten liggen geven een groen karakter, ook al ligt het percentage aan groen best laag. In het oostelijke deel van de wijk is wel meer nieuwbouw te zien. Deze nieuwbouw oogt wat minder sfeervol, ook door de in mindere mate aanwezigheid van groen.
- De wijk oogt kindvriendelijk. In de wijk zelf rijden de auto's niet zo hard en er zijn voldoende stoepen en speelplekken aanwezig waar de kinderen op kunnen lopen en spelen.
- Het Thiemepark, het centrale punt in de wijk, is het op warme dagen druk met vooral studenten. Op dagen dat het minder mooi weer is, is het er niet druk, en zitten er op de bankjes vooral jongeren te 'chillen', met hun scooters en/of fietsen er naast geparkeerd.
- Speeltuin het 'Kraaiennest' is een drukbezochte speeltuin. Op dagen met mooi weer zijn er erg veel kinderen aanwezig. Op dagen met minder mooi weer zijn er nog steeds redelijk wat bezoekers. Deze speeltuin wordt onderhouden door vrije giften, en ziet er daardoor ook netjes en verzorgd uit.
- Het voetbalveld in de Spoorkuil ligt letterlijk in een kuil. Je moet vanaf de straat met een trapje naar beneden. Bij het voetbalveld zijn vooral enkele jongens gezien.
- Bij de kleinere speeltuintjes in de wijk zijn geen kinderen gezien. Deze lagen er ook ietwat verlaten bij. Dit was onder andere te zien aan veel onkruid dat er groeide.
- In de wijk stonden overal vrij veel auto's geparkeerd, wat de straten soms wat 'vol' liet ogen. De meeste huizen in Bottendaal hebben geen eigen oprit waardoor de auto's veelal langs de stoepen geparkeerd stonden.

Figuur 13, Impressie van de wijk Bottendaal (alle foto's), eigen materiaal

4.2 Het gebruik door kinderen in Bottendaal

In deze paragraaf wordt het ruimtelijke gebruik van de kinderen in Bottendaal beschreven. Dit wordt beschreven aan de hand van de verzamelde data uit de interviews en mental maps. Om de analyse te maken is gewerkt vanuit het conceptueel model. Eerst zal het gebruik worden geschreven. Dit zullen de plekken zijn die de kinderen hebben genoemd. Daarna zal er beschreven worden welke factoren invloed hebben op hun ruimte gebruik en voor welke soorten ruimtegebruik de kinderen daardoor kiezen.

De plekken

De speciaal voor kinderen bedoelde plekken in de wijk Bottendaal zijn de speeltuintjes. Zoals eerder gezegd heeft Bottendaal één grote speeltuin en meerdere kleine speeltuintjes. Ook heeft Bottendaal in de spookuil een aangelegd voetbalveldje met goaltjes. De plek die veel gebruikt wordt door kinderen in Bottendaal is de grote speeltuin het 'Kraaiennest'. Deze plek werd door alle kinderen meteen genoemd bij de vraag waar ze vaak kwamen en wat hun favoriete speelplek was. *"De speeltuin met de slurf (de grote glijbaan), die vind ik het leukst!"* zei Indi van 6. Ook waren er twee kinderen die de kleinere speeltuintjes in de wijk noemden, maar deze waren niet bij alle kinderen populair. Veel kinderen noemden de kleinere speeltuintjes niet. Het voetbalveldje in de Spookuil werd ook door de meerderheid van de kinderen genoemd. Als laatste werd het schoolplein door meerdere kinderen genoemd als plek waar ze vaak kwamen, om naar school te gaan of om te spelen op het schoolplein. Het schoolplein werd alleen genoemd door kinderen die ook daadwerkelijk op basisschool de 'Driemaster' zitten. Het schoolplein is na schooltijd nog geopend en dus vrij toegankelijk voor de kinderen om er na school te spelen.

In de literatuur in hoofdstuk 2 is gezegd dat de groene ruimtes ook erg geschikt zijn voor kinderen om te spelen. De parken in Bottendaal zijn echter maar door sommige kinderen genoemd. Irem van 10 zei: *"In het Thiemepark kom ik ook wel eens"*. Twee kinderen wonen tegenover het 'Vondelparkje' bij het ROC in een appartement. Zij gaven aan wel vaak in het Vondelparkje te spelen: *"Meestal spelen we bij het grasveldje (Vondelparkje) en de speeltuin (Kraaiennest)"*, zei Zoë van 8. Het Thiemepark werd door sommige kinderen wel genoemd, maar niet als plek waar zij vaak kwamen. Een bezoek aan, of het spelen in het Thiemepark was meer incidenteel dan een gewoonte. De Natuurtuin werd door geen enkel kind genoemd als plek waar ze (vaak) kwamen.

Ook maken de kinderen gebruik van de straten en stoepen. Een aantal kinderen gaf aan wel eens op straat te spelen, met name dicht bij hun eigen huis. Maar, er rijden vaak auto's en dan moeten zij bijvoorbeeld stoppen met het spel waar ze mee bezig waren: *"Ik vind het soms wel irritant dat we steeds dan met het spel moeten stoppen, en komt er een auto, dan moeten we weer een stuk verder"*

gaan”, zei Dilruba van 11. Drie kinderen gaven aan wel eens te skeeleren, skaten of te fietsen door de straten in Bottendaal. Twee kinderen hebben zelfs een skeeler club opgezet om met een aantal kinderen uit hun klas te gaan skeeleren. De weg van asfalt was het populairst om op te skeeleren: “hier om de hoek heb je zo’n zwarte weg en daar vinden we het het allerfijnst, daar heb je niet van die steentjes”, zei Dilruba van 11 jaar.

De supermarkt Coop werd ook door meerdere kinderen genoemd. Hier gingen ze heen als ze bijvoorbeeld wat boodschapjes voor hun ouders moesten halen.

Het Centraal Station van Nijmegen werd door twee kinderen genoemd. *“Het station daar komen we wel vaak, om een ijsje te halen”,* zei Zoë van 8.

Er worden door de kinderen vrijwel geen plekken genoemd die buiten de wijk Bottendaal liggen. Hier is niet expliciet naar gevraagd; plekken buiten de wijk werden gewoonweg niet vaak door de kinderen zelf aangehaald. Alleen Sam van 12 jaar, die al naar de middelbare school gaat, gaf aan eigenlijk al zijn belangrijke plekken juist buiten de wijk te hebben. *“Voor kleine kinderen is hier veel meer dan voor oudere kinderen zeg maar”,* zei Sam van 12 jaar. *“De Coop in Bottendaal is wel een belangrijke plek voor mij (...) en het voetbalveld (in de Spoorkuil) is wel belangrijk, daar zitten veel kinderen, voor de rest ben ik alleen maar buiten de buurt”.*

Wel is er expliciet gevraagd of de kinderen wel eens in de stad (centrum) kwamen, en of ze dan alleen of met begeleiding gingen. Een aantal kinderen gaf aan wel eens naar de stad te gaan. *“We gaan dan gewoon naar de Bart Smit om spulletjes te halen. Gewoon naar drie winkels ofzo en dan gaan we terug”,* zei Dilruba van 11. Zij en vier andere kinderen gaan ook wel eens naar de stad om te winkelen.

Een negatieve plek werd benoemd door Sam van 12. Hij haalde de coffeeshops in de buurt aan: *“die zijn altijd wel minder hier in de buurt. Ze rijden allemaal best wel hard enzo, en ze rijden allemaal ook best asociaal”.* Hij gaf ook aan dat hij daar last van had. Hij vond dat er ook te veel coffeeshops waren in de wijk: *“Er zijn er gewoon bijna twee naast elkaar”.*

Verklaring voor ruimtegebruik

De bovengenoemde gebruikte plekken worden in deze alinea verklaard door middel van de volgende factoren. Deze factoren zijn besproken in het theoretisch kader. Met deze verklaring wordt een antwoord gegeven op deelvraag 2: ‘Hoe gebruiken kinderen in Bottendaal hun leefomgeving?’

Fysieke omgeving en mobiliteit

De fysieke omgeving heeft invloed op het ruimtegebruik van kinderen. Wanneer een plek er kwalitatief goed en uitnodigend uitziet zal de plek sneller gebruikt worden. Ook zijn fysieke

kenmerken als het wel- of niet hebben van een tuin van belang. Het Vondelparkje is hiervan een goed voorbeeld. Dit parkje wordt alleen genoemd door de kinderen die er tegenover wonen. Zij zijn 8 en 6 jaar oud. Zij hebben dan ook geen tuin, dus zij zien wellicht het Vondelparkje als een soort van tuin. De vader van deze kinderen zei daar het volgende over: *“We hebben nu alleen een balkon, dus niet zo heel groot (...) dus ze spelen vaak binnen of in het park”*.

De kinderen die in Bottendaal naar basisschool de ‘Driemaster’ gaan, gaan allemaal zelf naar school. Dit doen zij vaak lopend of met de fiets. Dilruba van 11 zei: *“Het is niet ver weg, dus ik ga gewoon lopend”* en Irem van 10 zei: *“Wij wonen zeg maar vlakbij, dus dan hoeft ik niet gebracht te worden. Ik ga gewoon lopend”*. Zoë en Indi van 8 en 6 jaar gaan meestal met de auto naar school, als ze bij hun vader in Bottendaal zijn, want hun moeder woont in Oosterhout. Volgens hun vader kunnen ze zeker nog niet alleen naar school fietsen, gezien de veiligheid, en het is daarnaast ook te ver. Sam van 12 gaat wel zelf naar school, en moet daarvoor ook de wijk uit omdat hij op het SSGN zit, een middelbare school in de Nijmeegse wijk Hazenkamp. Doordat hij al dagelijks de wijk uit moet voor zijn school is het wellicht dus zo dat hij ook veel op (speelplekken) komt buiten de wijk Bottendaal.

Bottendaal is daarnaast fysiek ingesloten tussen 2 grote drukke wegen en een spoorlijn. Zes van de zeven kinderen antwoordden dat zij niet of nauwelijks zelf de buurt uitgaan. Deze fysieke barrières hebben dus wellicht veel invloed op het gebruik van de kinderen. De twee kinderen van 8 en 6 die tegenover het Vondelparkje wonen wonen ingesloten tussen de Graafseweg en het Centraal Station van Nijmegen. Dit feit zorgt ervoor dat zij maar een heel klein gebied hebben waar ze zich vrij mogen bewegen van hun ouders. De vader van deze kinderen zei hier het volgende over: *“Ik vind het nog een beetje eng als ze alleen naar buiten gaan (...) de auto’s en bussen rijden gewoon erg hard, je hebt fietsers, fietspaden, busbanen etc.”*. Ook de andere kinderen gaven aan dat zij niet alleen buiten de wijk mogen komen van hun ouders. Irem van 10 zei op de vraag of zij al alleen naar de stad mag: *“Nee, alleen met mijn ouders, alleen mag niet”*. Dilruba van 11 vindt het niet fijn om alleen naar de stad te gaan: *“Ik ga nooit vanaf hier zo, want dat vind ik een beetje eng”*. Zij gaf aan dat dat kwam omdat er veel auto’s rijden. Irem van 10 gaf daarnaast aan dat zij het niet zozeer eng vond om alleen te gaan, maar het niet van haar ouders mag, en daardoor niet zelf buiten de wijk gaat. Sam van 12 gaat wel vaak buiten de wijk, ook omdat zijn school buiten de wijk ligt.

De meeste kinderen wonen allemaal in het gedeelte van Bottendaal dat grenst aan de Sint Annastraat en de Graafseweg. De kinderen gaven allemaal aan redelijk vaak buiten te spelen. Dit zou kunnen komen doordat de huizen en tuinen in Bottendaal vrij klein zijn. Het spelen op straten en stoepen werd niet heel erg veel genoemd. Door twee kinderen is gezegd dat ze zich irriteerden aan de auto’s en fietsers die dan vaak langsreden en dat ze dan moesten stoppen met spelen.

Sociale- en persoonskenmerken

Uit de interviews is gebleken dat de persoonskenmerken van de kinderen belangrijk zijn wanneer het gaat over ruimtegebruik. Leeftijd was hierin een belangrijke factor. De kinderen van 6 en 8 jaar waren veel onzelfstandiger dan kinderen van 10, 11 en 12 jaar. De jongere kinderen mochten niet zo ver de wijk in van hun ouders dan de wat oudere kinderen. Maar, de kinderen die nog op de basisschool zaten vertelden allemaal dat ze van hun ouders niet alleen de wijk uit mochten, naar de stad bijvoorbeeld. Sommige kinderen mochten wel de wijk uit onder begeleiding van een ouder iemand. Dit konden oudere zussen of neefjes of nichten zijn. Wel mochten de meeste kinderen alleen het centrum van Nijmegen in met een vriendje of vriendinnetje, als hun ouders ze brachten. Vaak werden ze dan gebracht met de auto.

Activiteiten en mensen

De kinderen gaven allemaal aan dat ze voornamelijk met vriendjes en vriendinnetjes samen spelen. Sommige kinderen zeiden zelfs dat ze op sommige plekken niet alleen komen, zoals bijvoorbeeld de speeltuin of het voetbalveld in de Spoorkuil. De redenen hiervoor waren dat ze het anders saai vonden, of het gewoon leuker vonden om samen te spelen. Dilruba van 11 zei: *“Als ik alleen ga dan vind ik het niet leuk, dus ga ik meestal met m’n vriendinnen”*. De meeste kinderen hadden meerdere vriendjes of vriendinnetjes in de wijk wonen, waardoor ze ook makkelijker met elkaar konden spelen in de wijk. De kinderen die in het appartement wonen tegenover het ROC zitten op een basisschool in Oosterhout, omdat hun moeder daar woont. Zij hadden dan ook weinig contacten met andere kinderen in de buurt en kwamen daardoor ook niet zo vaak buiten. Sam van 12 die al op de middelbare school zit gaf aan dat veel vriendjes van hem buiten de wijk Bottendaal wonen. Dit komt omdat zijn middelbare school niet in Bottendaal ligt en dat hij daarom automatisch al veel buiten de wijk komt. Hij gaat daarom ook vaak naar speelplekken buiten de wijk, zoals skatepark ‘Waalhalla’. Ook gaf hij aan dat hij vond dat er voor hem weinig leuke dingen te doen waren en dat alles in de wijk meer gericht was op kleine kinderen. Hij komt als enige wel vaak bij het voetbalveldje in de Spoorkuil, omdat daar ook vriendjes van hem komen. Hij zei *“Een paar vrienden van mij skaten ook gewoon heel veel, en dat hebben wij hier niet (skatepark)”*. De Spoorkuil vonden de drie meisjes van 11, 10 en 10 jaar soms eng en nemen daardoor een andere route naar het voetbalveldje: *“Ik ga wel met z’n tweeën naar beneden want daar zijn heel veel zwervers en andere mensen enzo. En dan gaan we wel via de andere kant, want als je hier gaat dan vind ik het wel eng”*, zei Jurar van 10. Of ze ook daadwerkelijk zwervers tegenkomen is niet gezegd. De speeltuin was bij alle kinderen populair en velen noemden dit de leukste speelplek in de buurt. Het Thiemepark was daarentegen veel minder populair. De speeltuin werd met name leuk gevonden omdat daar veel speeltoestellen zijn. In het Thiemepark ontbreken speeltoestellen en dat kan misschien een reden zijn dat de kinderen het Thiemepark niet echt noemden als speelplek of leuke plek. Het Thiemepark werd door Dilruba van 11

zelfs als eng bevonden soms: *“We zien meestal mannen, en die zei een keer tegen mijn vriendin ‘hee babe’ (...) echt allemaal rare dingen en rare mensen”*. Als zij voor haar moeder bijvoorbeeld een boodschapje moet halen bij de Coop, loopt ze dan ook om zodat ze niet door het Thiemepark heen hoeft, zei ze. Ook werd de Natuurtuin door geen enkel kind genoemd als plek waar zij wel eens kwamen. Hier is niet zozeer een verklaring voor gevonden. De kleinere speeltuintjes werden daarnaast ook minder genoemd dan de grotere speeltuin het ‘Kraaiennest’. Dit zou dus ook kunnen komen omdat het Kraaiennest heel centraal in de wijk ligt en een groter aanbod heeft aan toestellen en speelmogelijkheden (zie observatie).

4.3 De beleving van kinderen in Bottendaal

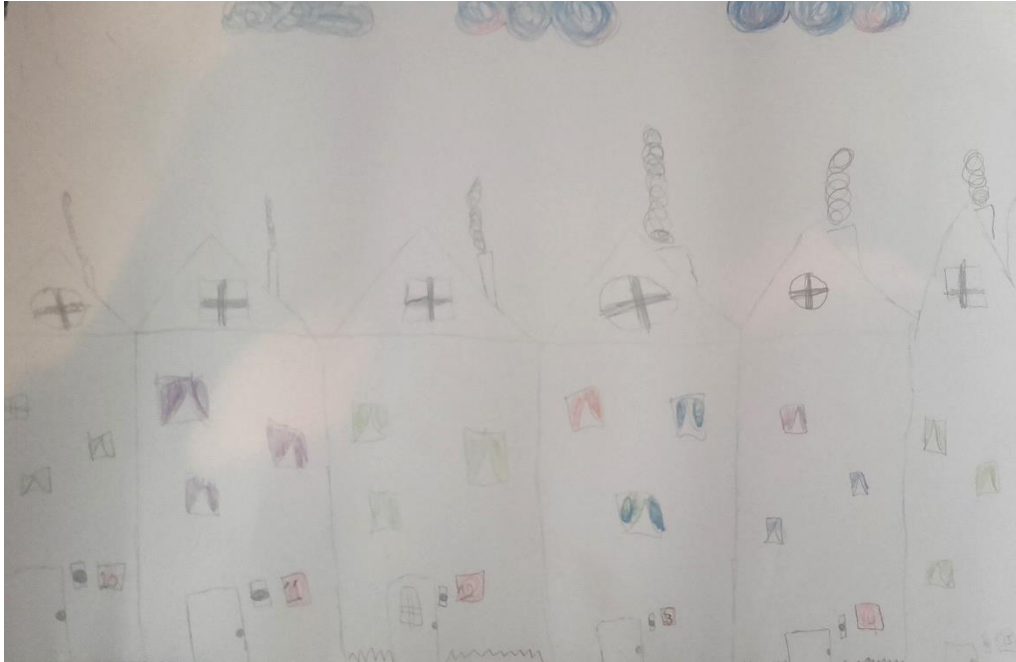
Zoals al beschreven in de methode wordt de beleving van de kinderen in Bottendaal voornamelijk gehaald uit de mental maps die de kinderen hebben getekend, maar ook uit de interviews, die ingingen op de tekeningen. De dingen die in de mental maps zijn getekend zijn geanalyseerd door te kijken welke plekken en objecten er zijn getekend, en hoe vaak deze zijn getekend. Daarnaast is er gekeken naar kleurgebruik en de grootte van objecten. De beleving wordt beschreven aan de hand van de ervaringen en waarderingen die door de mental maps naar voren komen. Deze worden uitgesplitst naar positieve waarderingen en negatieve waarderingen. Ook zullen er tussendoor quotes uit de interviews komen waar de kinderen hun beleving van de wijk vertelden.

De mental maps

Niet verwonderlijk was dat een aantal van de genoemde plekken (gebruik) terug te zien waren in de mental maps van de kinderen. Dit kwam ook omdat er tijdens het interview is ingegaan op de tekeningen door vragen te stellen over de tekeningen.

De volgende drie tekeningen (figuur 14, 15 en 16) zijn gemaakt door Dilruba, Irem en Jurar. Zij hebben tegelijk de tekeningen gemaakt, en zoals te zien is zijn ze niet erg verschillend. Zij hebben allemaal rijtjeshuizen getekend, iets wat kenmerkend is voor Bottendaal. In hun tekeningen zijn hun eigen huizen te zien, en de huizen naast hun eigen huis; ook wel hun straat. De huizen zijn vrij groot getekend, zo groot dat ze helemaal op het papier pasten. Dit zegt veel over hoe belangrijk zij hun eigen straat vinden. Dilruba zei het volgende over haar band met haar omgeving: *“meestal als ik op vakantie ga dan zeg ik van ooh wil echt naar het strand enzo. En als ik hier terug ben dan zeg ik steeds van ik ga de grond echt kussen, ik heb het echt gemist, deze geur enzo”*. De ‘geur’ die zij dan mist is dan wellicht de geur van thuis, en dat blijkt uit haar tekening waar ze haar eigen huis groot heeft getekend. Ook hebben de drie meisjes veel vrolijke kleurtjes gebruikt bij het inkleuren van de huizen. Deze kleurtjes geven aan dat de kinderen hun straat zien als een leuke, vrolijke plek. Dilruba heeft daarnaast nog bloemetjes voor de voordeuren getekend, wat haar dus klaarblijkelijk opvalt en

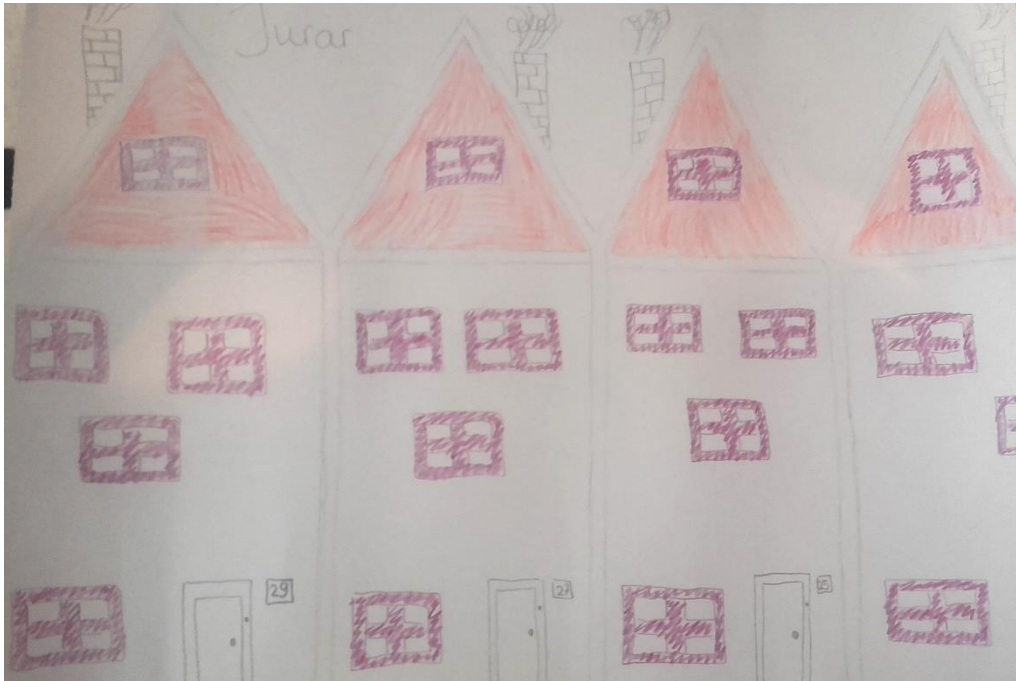
waar ze waarde aan hecht. Te zien is dat de getekende huizen vrij hoog zijn en ze meerdere verdiepingen bevatten, te zien aan het aantal getekende ramen. Dit klopt ook met de huizen in Bottendaal, die ook vaak vrij veel verdiepingen hebben.

Figuur 14, Mental map Irem

Figuur 15, Mental map Dilruba

Figuur 16, Metal map Jurar

De tekeningen van figuur 14, 15 en 16 bevatten geen andere plekken, die de meisjes wel hebben genoemd in hun interviews. Dit kan komen omdat ze alle drie erg veel bezig waren met wat de ander aan het tekenen was, en dat ze daardoor niet goed andere plekken en objecten durfden te tekenen, om niet af te wijken van een ander.

De volgende twee tekeningen in figuur 17 en 18 zijn van Zoë en Indi. Zij zijn zusjes en wonen in hetzelfde huis. In tegenstelling tot de eerste drie tekeningen, hebben zij wel een groter gedeelte van hun buurt getekend. Zoë en Indi tekenden allebei hun huis vrij groot. Dit is een appartementen complex en wordt door de kinderen wellicht als vrij groot beleefd. Daarnaast is hun huis, gezien de grootte, ook een belangrijke plek in hun omgeving. De meisjes hebben allebei de drukke weg langs hun huis getekend. Zij zien deze weg als 'druk' omdat ze er allebei veel auto's op hebben getekend. Indi heeft in haar tekening verder nog het station getekend. Deze heeft zij vrij groot getekend en bestrijkt bijna de helft van het papier. Dit zegt veel over haar beleving van het station. Ze ziet het station als een belangrijke en grote plaats. Ze zei daarnaast ook over het station: "*We hebben een paar geheime routes naar het station*". Die geheime routes heeft zij zelf verzonnen en maakt de beleving van het station wellicht van extra waarde. Daarnaast heeft Zoë ook nog de plekken getekend waar zij vaak speelt. Dat zijn het grasveldje tegenover haar huis (het Vondelparkje) en de speeltuin (het Kraaiennest). Dit matchet met haar antwoorden in het interview over haar favoriete speelplekken. De speeltuin en het grasveldje heeft ze kleurrijk ingekleurd, wat betekent dat zij deze plekken leuk vindt en er vrolijk van wordt. De speeltuin heeft ze echter wel veel kleiner getekend dan de grote drukke weg langs haar huis. Dit kan te maken hebben met de fysieke barrière die deze weg

vormt om bij de speeltuin te komen. In haar beleving is de speeltuin dus verder weg en heeft zij deze daarom ook kleiner getekend.

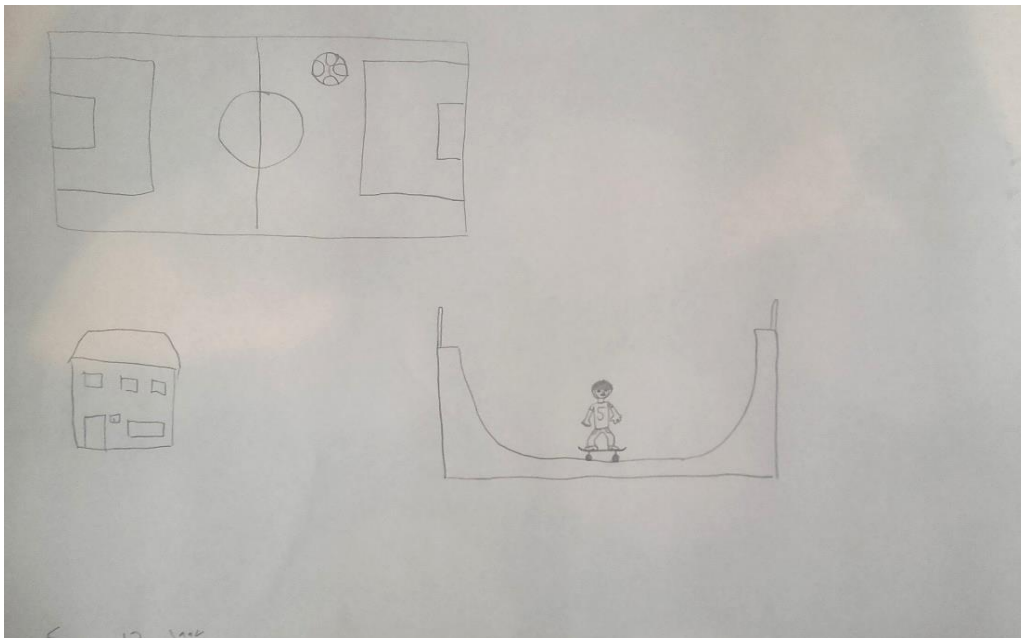
Figuur 17, Mental map Indi

Figuur 18,, Mental map Zoë

De laatste tekening in figuur 19 is van Sam. Hij heeft maar drie objecten getekend en ze beslaan ook niet het hele papier, er is nog veel lege ruimte over. Dit zegt iets over hoe veel gebruik hij maakt van functies in de wijk. De tekening matchet met zijn antwoorden in het interview. Hij zei het volgende: *“Ik ben niet zo veel in de wijk, er is veel meer te doen voor kleine kinderen”*. Wel gaf hij aan dat hij vaak naar het voetbalveldje in de Spoorkuil gaat. Dit heeft hij dan ook getekend. Ook heeft hij zijn eigen huis getekend. Zijn eigen huis heeft hij vrij klein getekend ten opzichte van het voetbalveld en de skatebaan, wat wellicht kan betekenen dat hij zijn huis daadwerkelijk als ‘klein’ beschouwd. Dit is niet heel verwonderlijk, want hij vertelde dat hij in één van de straatjes woonde waar de huizen ook relatief klein zijn (eigen observatie). Het voetbalveld en de skatebaan heeft hij vrij groot getekend. Hij hecht wellicht veel waarde aan sport en bewegen. De skatebaan bevindt zich niet in de wijk Bottendaal. Sam vertelde dat hij namelijk vaak gaat skaten in skatepark ‘Waalhalla’ aan de Waalkade in Nijmegen-West en een skatepark in het Goffertpark. Dat hij deze plek heeft getekend zegt veel over zijn mobiliteit. De andere kinderen hebben namelijk niks getekend buiten hun wijk.

Verder noemt Sam wel dat hij Bottendaal een fijne leefomgeving vindt: *“Het is een mooie omgeving. Het is een gewoon een leuke wijk”*. Dit is echter niet zozeer terug te zien in zijn mental map. Dit kan komen omdat hij zich vooral heeft gericht op de plekken waar hij vaak komt, en dat zijn er niet zo veel in Bottendaal, heeft hij gezegd in het interview.

Figuur 17, Mental map Sam

4.4 Conclusies uit de analyse

In paragraaf 4.1 is de fysieke en sociale opbouw van de wijk Bottendaal aan bod gekomen. Deze paragraaf beschreef dan ook de conceived en perceived space van de wijk. Daarna is de lived space behandeld in paragraaf 4.2 en 4.3 in een analyse van het gebruik en de beleving van de kinderen.

In deze paragraaf wordt er een combinatie gemaakt tussen het gebruik in de beleving, hoe hangen deze nou met elkaar samen? Deze combinatie wordt gemaakt met behulp van bevindingen uit paragraaf 4.1, waar er wordt gezocht naar connecties met de fysieke ruimte (en functies), de sociale opbouw, de bewonersinitiatieven en de eigen observatie.

Fysieke opbouw

Er kan worden gezegd dat er veel relaties bestaan tussen de fysieke opbouw van de wijk en het ruimtelijke gedrag van de kinderen. De belangrijkste conclusies op dit vlak zijn:

- De meeste kinderen blijven vooral binnen de wijk voor hun dagelijkse gebruik, zowel voor noodzakelijk, recreatief en sociaal gebruik.
- De meeste kinderen zijn dan ook tevreden met wat er te doen is in de buurt. Bijna alle kinderen vertelden niet dat ze iets misten in de wijk.
- De grote hoofdwegen zoals de Graafseweg, de Sint-Annastraat en het spoor die de wijk afbakenen hebben veel invloed op het bereik van de kinderen. Omdat deze wegen vaak door ouders als gevaarlijk worden beschouwd blijven de kinderen ook veel in de wijk.
- Naar voren is gekomen dat er voor wat oudere kinderen, zoals 12-jarigen, wat minder te doen is in de wijk. Er zijn niet veel plekken om te 'hangen' of te sporten, behalve het voetbalveldje in de Spoorkuil.

Sociale opbouw

- De meeste kinderen geven aan vaak en veel met kinderen uit de buurt te spelen. Dit geeft aan dat er genoeg kinderen in de buurt zijn die veel spelen in de wijk.
- Bottendaal staat bekend om het grote percentage studenten die in de wijk woont. Hier werd door de kinderen weinig bij stil gestaan en dit had weinig invloed op hun ruimtegebruik of beleving. Wel gaven sommige kinderen aan dat er soms veel fietsers waren die het spelen op straat belemmerden. Dit kan wellicht komen doordat veel studenten geen auto hebben en veel gebruik maken van de fiets.

Bewonersinitiatieven

- Vanuit de bewoners wordt er veel aandacht besteed aan de volgende zaken: het verbeteren van de verkeersveiligheid, het zorgen voor een schone omgeving en het behouden en uitbreiden van het openbaar groen.
- Opvallend was dat de kinderen helemaal niet zo diepgaand bezig zijn met de omgeving als de volwassenen in die zin. Weinig kinderen hadden namelijk last van verkeersoverlast in de wijk, alleen soms tijdens het spelen op straat, maar ze voelden zich daardoor niet onveilig.
- Ook over de aanwezigheid van groen hadden de kinderen geen negatieve punten. Juist de parkjes gebruiken zij helemaal niet zo intensief.
- De kinderen waren ook niet echt bezig met afval in de wijk. Wel vond Sam dat er overlast was van de coffeeshops, iets dat ook werd aangehaald als aandachtspunt vanuit de bewoners. Maar, de rest van de kinderen heeft dit niet aangegeven.

Observatie

- In de observaties is er naast de uitstraling van de wijk, gelet op waar kinderen zich bevinden in de wijk. In de observaties is duidelijk geworden dat speeltuin het 'Kraaiennest', vooral op warme dagen met mooi weer, enorm populair en druk is met kinderen van alle leeftijden. Dit matchet met wat de kinderen hebben verteld in de interviews dat de speeltuin hun favoriete plek is.
- Daarnaast is opgemerkt uit de observaties dat het gebruik van het Thiemepark door kinderen minimaal is. Zij lopen wel door het park, bijvoorbeeld als ze van school naar huis lopen, maar spelen er niet echt in. Alleen met heel warm weer waren er kinderen die met het waterfonteinje in het park speelden. Dit matchet ook met de uitkomsten van de kinderen dat zij het Thiemepark niet echt gebruiken.
- Daarnaast waren de kleinere speeltuintjes niet zo belangrijk, volgens de kinderen. Dit klopt ook met de observatie. De kleinere speeltuintjes lagen er soms verlaten en verloederd bij.
- Het voetbalveld in de Spoorkuil werd niet door alle kinderen genoemd. Eén jongen maakte er wel veel gebruik van. In de observatie is gezien dat er op het voetbalveld vaker oudere jongens waren. Dit klopt ook met wat er vanuit de kinderen is gebleken. De meisjes vonden de spoorkuil soms eng waardoor ze er niet vaak kwamen.

5. Conclusie en discussie

De titel van dit onderzoek luidt: 'Kind in de stad: het gebruik en de beleving van de ruimte', kindgeografie in de wijk Bottendaal'. Het is een onderzoek naar gebruik en beleving.

In de vorige vier hoofdstukken is geprobeerd een goed overzicht te geven over hoe kinderen in een wijk hun ruimte nu gebruiken en beleven. In dit hoofdstuk zullen de hieruit belangrijkste conclusies worden beschreven en wordt daardoor de hoofdvraag beantwoord. Hiervoor zal een koppeling worden gemaakt tussen de empirie (hoofdstuk 4) en de theorie (hoofdstuk 1,2 en 3).

In hoofdstuk 4 zijn de hoofdvragen al behandeld. De uitkomsten en conclusies hieruit zullen worden verwerkt in het beantwoorden van de hoofdvraag. Daarna zal er in paragraaf 5.2 in de discussie worden gereflecteerd op de kwaliteit van het onderzoek. Ook zal er in deze paragraaf een aanbeveling worden gedaan voor vervolgonderzoek.

5.1 Conclusie

In deze paragraaf zal er een antwoord worden geformuleerd op de volgende hoofdvraag:

'Hoe gebruiken en beleven kinderen hun leefomgeving in Bottendaal?'

In het analyse hoofdstuk 4 is er al veel inzicht gegeven over hoe kinderen de ruimte in Bottendaal gebruiken en beleven. Het antwoord op deze hoofdvraag zal daarom kort en bondig zijn, gefocust op de belangrijkste uitkomsten. De uitkomsten zullen worden gecombineerd met de theorie van Lefebvre. De conceived, de perceived en lived space zullen aan bod komen en er zal worden beschreven hoe deze drie concepten met elkaar in verbinding staan bij kinderen in de wijk Bottendaal.

Zoals is vermeld in het theoretisch kader wordt de ruimte bekeken vanuit een triade. In de triade van conceived, perceived en lived space wordt de sociale ruimte als sociaal product gezien en biedt het de mogelijkheid de ruimte minder eenzijdig te bekijken en het biedt vooral ook perspectief op de productie van betekenisvolle ruimte voor mensen (Lefebvre, 1991, in Lengkeek, 2002). In deze conclusie zal er worden gekeken in hoeverre de conceived, perceived en lived space naar voren zijn gekomen. Er zal met name worden gekeken naar de lived space, want die beschrijft namelijk het gebruik en de beleving van de ruimte.

In dit onderzoek is er ten eerste gekeken naar de conceived space; de ruimte zoals de gemeente die bedenkt. Daarna de perceived space; de ruimtelijke patronen van het kind, en de lived space; hoe het kind de ruimte beleeft, ervaart en gebruikt.

Vanuit de conceived space kan er worden gezegd dat de geplande ruimte in Bottendaal redelijk veel voorzieningen heeft voor kinderen. Deze zijn dan ook speciaal gepland voor kinderen. Dit laat zien dat de gemeente Nijmegen vanuit hun beoogde visie voor Bottendaal aandacht heeft voor kinderen en hun welzijn. De fysieke ruimte van Bottendaal heeft veel invloed op het gebruik en de beleving van de kinderen. Dit komt in de perceived en lived space aan bod.

De perceived space is de geobserveerde ruimte van Bottendaal. Uit de analyse is gekomen dat er veel kinderen zijn die gebruik maken van de ruimtes voor kinderen, vanuit de conceived space, maar dat er ook plekken zijn die minder worden bezocht. Speeltuin het 'Kraaiennest' is erg populair onder de kinderen. Dit komt waarschijnlijk omdat er veel speeltoestellen aanwezig zijn en de kinderen dat erg leuk vinden. De kleine speeltuintjes in de wijk, die tussen de woonblokken liggen, worden daarentegen een stuk minder bezocht. De kinderen hebben hier wellicht minder behoefte aan, en hebben al genoeg aan de speelplekken die er al zijn. Het voetbalveld in de Spoorkuil is vooral populair bij jongens, en dan vooral ook wat oudere jongens die niet meer in de categorie 'kind' behoren. Dit is wellicht te verklaren dan veel jongens ook voetballen bij een lokale voetbalclub. In de straten van Bottendaal spelen relatief weinig kinderen, iets wat niet direct klopt met wat er in de literatuur stond; dat kinderen voor een groot deel buiten op straat spelen. Dit kan wellicht worden verklaard door de vele auto's die ook staan geparkeerd langs de stoepen en op binnenpleinen. Daarnaast wordt het Thiemepark niet heel druk bezocht door kinderen. De verklaring hiervoor kan zijn, gezien in de observatie, dat er veel hangjongeren en studenten gebruik maken van het park. Dit kan de kinderen wellicht afschrikken.

Als laatste wordt de lived space behandeld. De beleving van de wijk wordt beoordeeld aan de hand van de waardering die de kinderen hebben laten blijken. De kinderen gebruiken de openbare ruimte vrij intensief. Ze komen op veel verschillende plekken in de wijk en gebruiken daarnaast niet alleen de ruimten die speciaal bedoeld zijn voor kinderen. De meeste kinderen waarderen de ruimte positief en zijn tevreden met hun leefomgeving in Bottendaal. Ze zijn veelal positief over plekken waar ze komen in de wijk, wat betekent dat de wijk Bottendaal over het algemeen kan worden gezien als een goede plek voor kinderen.

5.2 Discussie

In deze paragraaf zal worden besproken in hoeverre het onderzoek de doelstelling heeft bereikt. Daarmee worden de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek in acht genomen. Daarna zal er een aanbeveling worden gedaan voor vervolgonderzoek.

Het doel van dit onderzoek luidde als volgt:

Het doel van dit onderzoek is om een studie te leveren in kind geografie waarbij de nadruk zal liggen op het perspectief en de rol van het kind door inzicht te geven in het gebruik en beleving van het kind.

Het veldwerk, beschreven in hoofdstuk 4, heeft veel informatie opgeleverd over het gebruik en de beleving van kinderen in Bottendaal. Ook is er goed vanuit het perspectief en de rol van het kind gekeken en het onderzoek daarop uitgevoerd. Toch heeft de gevolgde werkwijze ook zijn beperkingen, waardoor er aspecten zijn die minder goed zijn onderzocht dan gehoopt.

Als eerste was het onderzoek doen met kinderen moeilijker dan gedacht. Als onderzoeker was er vooral ervaring aanwezig op het gebied van onderzoek doen met volwassenen. Het interviewen van kinderen was, ondanks goede ondersteunende literatuur, praktijkvoorbeelden en een pilot study, moeilijker dan verwacht. Kinderen geven nou eenmaal minder diepgaande antwoorden dan volwassenen, en denken ook niet zo complex na over ruimtes en plekken als volwassenen. Daardoor was het soms moeilijk om hun echte ervaringen van de ruimte te vatten. Hier hielpen de mental maps wel enigszins bij. Doordat er soms moeilijk vat te krijgen was op wat de kinderen nou vonden van hun wijk, was misschien de interview techniek niet helemaal goed. Het interview is tegelijkertijd afgenomen met het tekenen van de mental maps, waardoor de kinderen met twee dingen tegelijk bezig waren. Daarnaast kan de kwaliteit van de interviewvragen in twijfel worden getrokken omdat de antwoorden soms niet precies uitvielen zoals verwacht. In een vervolgonderzoek zal beter moeten worden gekeken naar de onderzoeksvragen, en zouden deze nog begrijpelijker moeten worden voor kinderen, waardoor zij nog beter antwoord kunnen geven op de vragen. Wellicht kunnen er naast interviews en het tekenen van mental maps nog meer onderzoekstechnieken worden toegepast waardoor de beleving nog beter in beeld kan worden gebracht.

Door het tijdgebrek zijn er daarnaast maar acht kinderen geïnterviewd, waarvan er uiteindelijk zes mee konden doen in de analyse van de resultaten. Hierdoor is het antwoord op de hoofdvraag maar gebaseerd op de mening van zes kinderen, en hierdoor was het moeilijker om een algemeen geldende conclusie te vinden. In een vervolgonderzoek zullen er absoluut nog meer kinderen geïnterviewd moeten worden. Ook was de verdeling jongen/meisje niet helemaal goed. Er is namelijk maar één jongen geïnterviewd. Dit kwam door het gebrek aan tijd en doordat veel jongens die gevraagd zijn voor een interview niet wilden meedoen. De verdeling jongen/meisje moet in een vervolgonderzoek beter worden gewaarborgd.

Dit onderzoek maakt duidelijk wat de beleving en het gebruik van kinderen in Bottendaal is. Als aanbeveling voor een vervolg onderzoek kunnen er daarnaast nog meer wijken worden onderzocht. Wanneer er meerdere verschillende wijken worden onderzocht kunnen deze worden vergeleken en

kan er worden gekeken naar positieve en negatieve punten qua beleving van de kinderen in de wijken. Er kan dan op die manier worden gekeken naar wat er goed gaat in de ene wijk, en wat er bijvoorbeeld minder goed gaat in de andere wijk. Hierdoor kunnen wijken van 'elkaar leren' en kunnen er in het beleid van de gemeente of vanuit de bewoners mogelijk aanpassingen worden gedaan om het gebruik en de beleving van het kind optimaler te maken.

6. Literatuurlijst

- Agervig Carstensen, T. (2005), *Kvarteret i Børnehøjde. Om Steder & Strækninger i Moderne Børns Hverdagsliv* [The Neighbourhood from Children's Perspectives], PhD dissertation, School of Architecture in Aarhus, Centre for Skov, Landskab og Planlægning (KVL).
- Berg, A. van den, (2007). *Innerlijke versus uiterlijke ruimte: een filosofisch-psychologische onderbouwing*. Wageningen UR Alterra, in opdracht van InnovatieNetwerk, Utrecht.
- Berglund, U. and Nordin, K. (2005), 'Including Children's Perspectives in Urban in GIS – Development of a Method,' in Martens, B. and Keul, A. G. (eds.), *Designing Social Innovation. Planning, Building, Evaluating*, Göttingen: Hogrefe & Huber.
- Bewoners organisatie Bottendaal. (z.j.). bewoners initiatieven. Geraadpleegd van <http://www.bottendaal.nl/initiatieven>.
- Boterman, W. (2012), Residential Practices of Middle Classes in the Field of Parenthood. Amsterdam: UvA. Opgehaald van: <http://dare.uva.nl/record/1/392658>
- Boterman, W., & Karsten, L. (2015). De opmars van het stadsgezin.
- Buijs, A.E. & R.B.A.S. van Kralingen (2003), Het meten van beleving, inventarisatie van bestaande indicatoren en meetmethoden, Wageningen: Alterra.
- Cammen, van der H., & De Klerk, L. with Dekker, G., & Witsen, P.P. (2012). *The Selfmade Land. Culture and Evolution of Urban and Regionale Planning in the Netherlands*. Houten: Spectrum, Uitgeverij Unieboek/Het Spectrum bv.
- Cele, S. (2006). Communicating place: Methods for understanding children's experience of place.
- Christensen, P. H. (2004), 'Children's Participation in Ethnographic Research: Issues of Power and Representation,' *Children and Society*, 18 (2):165-176.
- Derr, T. (2006), 'Sometimes Birds Sound like Fish: Perspectives on Children's Place Experiences,' in Spencer, C. and Blades, M. (eds.), *Children and their Environments. Learning, Using and Designing Spaces*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dinjens, M. (2010). Burgerparticipatie in de lokale politiek. Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie. *Amsterdam, Nederland: Instituut voor Publiek en Politiek*.
- Freeman, C., & Aitken-Rose, E. (2005). Future shapers: children, young people, and planning in New Zealand local government. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 23(2), 227-246. Opgehaald van: <http://epc.sagepub.com/content/23/2/227.full.pdf+html>.

- Freeman, C., & Tranter, P. J. (2011). *Children and their urban environment: Changing worlds*. Routledge.
- Gehl, J. (2001), *Life Between Buildings*, Copenhagen: The Danish Architecture Press.
- Gehl, J., L. Gemzøe, S. Kirknæs & B. Søndergaard (2006), *New city life*, Copenhagen: The Danish Architectural Press.
- Gemeente Nijmegen (2016), *Stads- en wijkmonitor 2016, deel wijk*, Nijmegen: gemeente Nijmegen.
- Gemeente Nijmegen (juli 2016). Nijmegen investeert in een rijke ontwikkelomgeving voor alle kinderen van 0 tot 12 jaar. Opgevraagd van:
http://www2.nijmegen.nl/content/1722717/nijmegen_investeert_in_een_rijke_ontwikkelomgeving_voor_alle_kinderen_van_0_tot_12_jaar
- Gemeente Nijmegen (2013), *Wijkbeheerplan Bottendaal, beheer van de openbare ruimte voor de periode 2013-2017*, Nijmegen: gemeente Nijmegen.
- Gemeente Nijmegen. (z.j.). *Stadsgetallen*. Geraadpleegd van <https://nijmegen.buurtmonitor.nl/>.
- Gemeentelijke rekenkamer Nijmegen (2011), *Jaarverslag 2011, maart 2012*. Nijmegen.
- Glass, R. (1964). *Aspects of change* (pp. xiii-xlii). London.
- Halseth, G., & Doddridge, J. (2000). Children's cognitive mapping: a potential tool for neighbourhood planning. *Environment and planning B: planning and design*, 27(4), 565-582.
- Harden, J; Scott, S; Backett-Milburn, K. and Jackson, S. (2000), 'Can't Talk, Won't Talk? Methodological Issues in Researching Children,' *Sociological Research Online*, 5 (2) <http://www.socresonline.org.uk/5/2/harden.html>
- Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. Irvington.
- Healey, P. (2007). *Urban Complexity and Spatial Strategies. Towards a relational planning for our times*. Routledge, London.
- Heurlin-Norinder, M. (2005), *Platser för Lek, Upplevelser och Möten* [Places for Play, Experiences and Meetings], Studies in Educational Sciences 77. PhD dissertation, Department of Social and Cultural Studies in Education, Stockholm Institute of Education, Stockholm: HLS Förlag.
- Hill, M. (2006), 'Children's Voices on Ways of Having a Voice. Children's and Young People's Perspectives on Methods used in Research and Consultation' *Childhood*, 13(1): 69-89.
- Hoff, E. (2003), *The Creative World of Middle Childhood. Creativity, Imagination, and the Self-Image from Qualitative and Quantitative Perspectives*, PhD dissertation, Department of Psychology, Lund: Department of Sociology.
- Hubbard, P. (2006). *City*. Routledge, Abingdon.
- Jacobs, J. (1961), *The Death and Life of Great American cities*. Harmondsworth: Penguin Books.
- James, A. and Prout, A. (eds) (1997), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*, London:

RoutledgeFalmer.

James, A.; Jenks, C. and Prout, A. (1998), *Theorising Childhood*, Cambridge: Polity.

Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, 33(7), 14-26.

Karsten, L. (2014). Stad 3.2 of hoe gezinnen de stad opnieuw uitvinden. *Stedenbouw & Ruimtelijke Ordening*, 2014(3), 10-16. Opgehaald van: <http://dare.uva.nl/document/2/147934>

Karsten, L. (2014). From Yuppies to Yupps: Family Gentrifiers Consuming Spaces and Re-inventing Cities. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 105(2), 175-188. Opgehaald van: <http://dare.uva.nl/document/2/147160>

Lawson, B. (2001), *The Language of Space*, Oxford: Architectural Press.

Leclaire, A. (2015). Het stadskind drinkt pumpkin latte. Nrc Next. Opgehaald van: <http://www.nrc.nl/next/2015/11/07/het-stadskind-drinkt-pumpkin-latte-1556607>.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell, Basil. Vertaald in het Engels uit La production de l'espace 1991.

Lengkeek, A. (2002). De verbeelding van ruimte. Lefebvre als gids bij de productie van postmoderne ruimte. AGORA, tijdschrift voor sociaal – ruimtelijke vraagstukken, themanummer Postmoderniteiten. Jaargang 18 – nummer 4 – 2002, pp. 7 – 11.

Lynch, K. (1977), *Growing up in Cities*, Cambridge, Mass: MIT Press.

Lynch, K. (1960). *The image of the city* (Vol. 11). MIT press.

Mandipour, A. (1999). Why are the design and development of public spaces significant for cities?. *Environment and Planning B*, 26. P.880.

Massey, D. B. (1995). *Spatial divisions of labor: Social structures and the geography of production*. Psychology Press.

Matthews, M. H. (1992), *Making Sense of Place: Children's Understanding of Large Scale Environments*, The Developing Body and Mind Series, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012). Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Nabham, G. P. and Trimble, S. (1994), *The Geography of Childhood. Why Children Need Wild Places*, Boston: Beacon Press.

Niekerk, F. (2012). De duurzame stad is vaak niet kindvriendelijk. Rooilijn Jg. 45 Nr. 1. Opgehaald van: <http://www.rooilijn.nl/files/RL01-12.pdf#page=44>

Nilsson, N. (2001), 'Barnmiljö på 2000-talet – Håller Lärdomarna från 70-talet?' [Children's Environments in the 21st Century – Is the Knowledge from the 70s Still Valid?] in Nyström, L. och Lundström, M. (red) *Barn i Stan? Om Barns Tillgång till Stadsbygden*, [Children in the City? On Children's Access to the City] Stadsmiljörådet, Boverket, Karlskrona.

Olsson, G. (1978), *Identitet och Förändring, eller, om Hemlängtan som Ontologiska Transformationer. Regional Identitet och Förändring i det Regionala Samver.*

Plochg, T., & Van Zwieten, M. C. B. (2007). 6 Kwalitatief onderzoek.

Punch, S. (2002), 'Research with Children. The Same or Different from Research with Wdults?' *Childhood* 9 (3): 321-341.

Percy-Smith, B. (2002), 'Contested Worlds. Constraints and Opportunities in City and Suburban Environments in an English Midlands City,' in Chawla, L. (ed), *Growing Up in an Urbanised World*, London: UNESCO Publishing, Earthscan Publ. Ltd.

Rasmussen, K. (2000), 'Det Fotografiske (Ind)blick i Børns Liv' [Photographic Insight into Children's Lives] *Barn*, 3-4: 159-172.

Rasmussen, K. (2004), 'Places for Children – Children's Places,' *Childhood*, 11 (2): 155-173.

Reijndorp, A., & Reijnders, L. (2010). *De alledaagse en de geplande stad: over identiteit, plek en thuis*. SUN Trancity.

Rohmer, M., van der Leun, A., & van Veelen, I. (2007). *Bouwen voor de Next Generation*. NAi Uitgevers.

Sociaal cultureel planbureau (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag.

Soja, E.W. (1996) *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford, UK and Cambridge, MA: Blackwell.

Spencer, C., & Blades, M. (2006). *Children and their environments: Learning, using and designing spaces*. Cambridge University Press.

Tilstra, T. (2011). De openbare ruimte in de wijk ontrafeld, een onderzoek naar het gebruik en de beleving.

Tuan, Y-F. (1979), 'Space and Place: Humanistic Perspective,' in Gale, S. and Olsson, G, (eds.), *Philosophy in Geography*, Dordrecht.

Tuan, Y-F. (1974), *Topophilia. A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, New Jersey: Prentice Hall Inc.

Van Houwelingen, P., Boele, A., & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht?: Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie* (Vol. 2014). Sociaal en Cultureel Planbureau.

Verschuren, P. J. M., & Doorewaard, J. A. C. M. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Lemma.

Verstrate, L., & Karsten, L. (2011). The creation of play spaces in twentieth-century Amsterdam: From an intervention of civil actors to a public policy. *Landscape Research*, 36(1), 85-109.

Voet, L. van der. (2013, augustus). Burgerparticipatie in stedelijke ontwikkeling Het inzetten van de kracht van de burger: kans voor gemeente en corporatie. Geraadpleegd van <http://gpm.ruhosting.nl/bt/2013/54LeandervanderVoet.pdf>.

Vos, A., & Sjerps, M. (2006). *Stedelijke vernieuwing is een culturele activiteit: steden bouwen én gebruiken*. KEI kenniscentrum stedelijke vernieuwing. P.6.

Ward, C. (1978). The child in the city. *Society*, 15(4), 84-91.

Zeeuw, F. de, (2011). Gebiedsontwikkeling in Nederland: diepe val dwingt tot reflectie. *Rooilijn*, 44 (6), p.404-411.

7. Bijlages

7.1 Interview guide kinder interviews

Tekenen:

- Kaart met route naar school
- Mental Map met een tekening van de buurt

Basic facts: name, age, residential area and family structure.

Vragen

- Mobiliteit

Hoe ver mag je alleen van huis?

Mag je zelf naar school lopen/fietsen?

Mag je zelf buiten spelen? Of met vriendjes/vriendinnetjes?

- Positieve aspecten van de omgeving

Plekken, plaatsen, objecten, activiteiten -> redenen waarom je dit leuk vindt?

Vind je deze aspecten leuk zowel alleen of meer met vriendjes/vriendinnetjes?

- Negatieve aspecten van de omgeving

Plekken, plaatsen, objecten, activiteiten -> redenen waarom je dit niet leuk vindt?

Vind je deze aspecten leuk zowel alleen of meer met vriendjes/vriendinnetjes?

- Speciale plaatsen

Zijn er plekken/plaatsen waar je een speciale band mee hebt? Hoe en waarom?

Waar speel je het allerliefst?

7.2 Interview guide Lisa Karsten

Wie: Lia Karsten

Aanwezige: Lisa Harbers, Jailin van der Wijk & Lia Karsten

Locatie: REC BC

Nieuwe Achtergracht 166 Amsterdam

Kamernummer: B4.09

Voorstelronde
Aanleiding: Vertellen over onze studie en over onze onderwerpen bachelor scriptie. Daarna vertellen waarom mevr. benaderd is voor een interview
Onderwerp Jailin: <i>Herstructurering van bestaande woonwijken, waarbij verouderde, sociale huurwoningen worden gesloopt en vervangen door nieuwe koopwoningen, leidt tot een meer gemengde wijkbevolking, gelet op inkomens, huishoudtypen en etniciteit. Daarnaast vind de trek van meer gezinnen met midden- en hoge inkomens naar de stadswijken plaats. Ik ga onderzoeken hoe deze twee trends in verband staan met elkaar.</i>
Onderwerp Lisa: <i>Toenemende aantal kinderen in de stad zorgt voor nieuwe ontwikkelingen. Hoe kan de stadswijk zich aanpassen aan de beleving en de behoeften van het kind? Hoe beleven en ervaren kinderen hun leefomgeving en hoe kan de gemeente daar op inspelen?</i>
Vragenlijst:
<i>Hoe ben u erbij gekomen om het fenomeen 'gezinnen in steden' te gaan onderzoeken?</i>
<i>Hoe bewust maken gezinnen de keuze om in binnenstedelijk gebied te gaan wonen?</i>
<i>Is er sprake van bepaalde dominante structurele woonwensen onder deze gezinnen?</i>
<i>Heeft u enig verband kunnen waarnemen tussen herstructureringsprojecten in binnenstedelijke centrumwijken in Nederland en een stijging van het aantal gezinnen die woonachtig zijn in de stad?</i>
<i>Hebben gezinnen in de binnenstad wonen bepaalde eisen aan hun woonomgeving(woonkwaliteit)?</i>
<i>In hoeverre speelt de directe woonomgeving mee bij de woonwensen van de middenklas gezinnen?</i>
<i>Vorige maand kwam het CBS met nieuwe cijfers naar buiten over het feit dat steeds meer gezinnen verhuizen van de grote stad naar andere plekken in het land. Denkt u dat dit iets tijdelijks is?</i>
-Waarom komen in stadswijken veel gezinnen met kinderen wonen, wat maakt het aantrekkelijk?
-Beleefd een kind dat in de binnenstad woont de ruimte anders?
-Hoe veranderd de stad mee? Gebeurd dit überhaupt?
-In hoeverre is de stadswijk nu geschikt voor kinderen?
-Hoe kan de stad zich aanpassen aan kinderen?
-Wat voor beleid kan er gevoerd worden?